

Per Meurling

Chile i världens ögon

Utgiven 1974

Innehåll

Förord	1
Allendes 1000 dagar. En kalender.....	2
Två minnesbilder	7
Jordreformen	12
Två falsifikat	15
Medelklassen i Chile	18
De amerikanska koppargruvorna i Chile.....	21
Världskapitalismen mobiliserades mot folkfrontens Chile	25
En utsikt för Allende	27
Hurudant var Chiles kommunistiska parti?	30
Vilken taktik? Överläggningar inom vänstern	35
Myten om Chiles militär och dess politiska opartiskhet	37
Den underordnade militärens illusioner	42
Sammanfattning: Klasskampens bakgrund	45
Några tankeställare	50
Världsopinionens ögon.....	51

Förord

Chile i världens ögon är en bok, i vilken jag själv skrivit mycket litet. På trettioalet skrev jag en bok om det spanska inbördeskriget, *Den blodiga arenan*.¹ Den var en sammanställning av artiklar om och bedömningar av vad som hände i Spanien och varför det hände. Detta är en bok av samma slag. Vad har jag valt att klippa ur tidningar, tidskrifter och böcker? I vad mån har jag varit objektiv?

Naturligtvis har jag sökt att genom de olika temperament, som kommer till tals i boken, presentera fakta sådana de är och inom ramen för progressiva, demokratiska och humana tänkesätt har jag velat vara objektiv utan att vara doktrinär. Men om man med objektivitet menar, att jag också borde låtit generals-juntan i Chile komma till tals, så gör jag icke anspråk på en sådan objektivitet. Det skulle vara lika absurt som om jag på trettioalet ansett det vara min skyldighet att sätta tilltro till Göbbels lögner, Görings kannibaliska utjutelser eller Hitlers falska patos.

Det sätt, på vilket denna bok är upplagd, medför att vissa upprepningar blivit oundvikliga, eftersom de chilenska patrioter, partimän, flyktingar och de olika artikelförfattarna i världspressen hela tiden talar om samma skeende, samma händelser, samma förhållanden. Att de anförda artiklarna, där inte annat uttryckligen sägs, förkortats — dock inte i något fall så att respektive författares grundinställning vanställts — är givet. Skildringar av generaljuntans terror har begränsats dels därför att sådant material är svårkontrollerbart, dels därför att det, trots den djupa medkänsla jag hyser med fascismens offer, förefallit mig viktigare att skildra samhällsförloppet än individuell brutalitet och efterblivenhet och de lidanden, som är ofrånkomliga under

¹ På marxistarkivet: [Den blodiga arenan - En bok om det spanska kriget](#).

mänsklighetens kamp för en bättre värld.

Av de många, som bistått mig vid sammanställningen av boken, vill jag särskilt tacka Barbro Asplund, Jan Lindhagen, Gruppen För Samhällsstudier, Ann-Christine Myhrman, som outtröttligt försett mig med tidningar, tidskrifter och böcker och Martin Lindblom, som hjälpt mig med den slutliga utredningen. Men naturligtvis är de på intet sätt ansvariga för denna boks brister, om vilka ingen torde vara mera medveten än jag själv. Dock, det är ju fråga om en bok skriven med flygande fart och i stridens hetta. Må den i all anspråkslöshet bidra till kampen mot fascismen och för den sociala demokratin.

Älvsjö den 22 januari 1974

Per Meurling

Allendes 1000 dagar. En kalender

1970

4 september

Vid valen till president framträdde Salvador Allende, socialdemokrat, som segrare. Som folkfrontens kandidat erhöll han 36,3 procent av de avgivna rösterna. Den konservativa kandidaten Jorge Alessandri fick 35,0 procent, den kristligt-demokratiska Radomiro Tomic 27,8 procent.

24 oktober

Kongressen bekräftar Allendes val. De kristligt-demokratiska partiet har beslutat att rösta för honom sedan han presenterat sig som garant för demokratin.

4 november

Salvador Allende övertar officiellt ämbetet efter sin företrädare Eduardo Frei. Han tar sitt ämbetssäte, Monedapalatset, i besittning.

12 november

Regeringen utfärdar amnesti för alla tillhörande den revolutionära vänstern, vilken förbjudits under regeringen Frei.

2 december

De första stora jordegendomarna exproprieras enligt lagen om jordreform.

1971

7 januari

Chile och Kina beslutar uppta diplomatiska förbindelser.

4 april

Vid kommunalvalen erhåller folkfronten 49,75 procent av rösterna.

6 april

Diplomatiska förbindelser med Östtyskland upptas.

18 maj

Den revolutionära vänstern kritiserar regeringen för dess ”reformism”.

6 juli

Regeringen övertar kontrollen över all handel med koppar i landet.

11 juli

Parlamentet beslutar enhälligt att nationalisera koppargruvorna.

20 juli

Regeringen förlorar kontrollen över parlamentet. Den kristlige-demokraten Fernando Sanhuez väljs till talman. Eftersom de båda vice talmännen, Eduardo Cerda och Cesar Raul Fuentes, tillhör samma parti ligger den parlamentariska ledningen, som kan stödja sig på den borgerligt-reaktionära majoriteten, nu helt i motståndarlägrets händer. Det kristligt-demokratiska partiet, vilket ursprungligen stödde Allende, har glidit över i en mer och mer häftig opposition.

Senatspresidiet innehades redan tidigare av de kristliga-demokraterna.

13 augusti

Förenta staternas regering stryker några för Chile avsedda krediter, varvid den åberopar sig på en extensiv utläggning av den s k Hickenlooper-klausulen.

28 september

Regeringen förklarar att den kompensation för de nationaliserade koppargruvorna de amerikanska bolagen gör anspråk på icke kan beviljas. Kompensationen är mer än tillgodosedd genom de onormala vinster amerikanerna sedan gruvdriftens början tillskansat sig.

10 november

Fidel Castro ankommer för ett tre veckor långt statsbesök i Chile.

1 och 2 december

Stormande demonstrationer i Santiago. Kvinnor från "de fina kvarteren" protesterar mot den bristfälliga livsmedelsförsörjningen. Undantagstillstånd proklameras.

9 december

Regeringen upphäver den chilenska valutans konvertibilitet och inskränker handeln med valutor. Utlandsskulderna har vuxit till mer än tre miljarder dollar.

22 december

Kongressen beslutar en författningsändring. Regeringen skall i fortsättningen inte utan parlamentets uttryckliga medgivande få företa några förstatliganden. Presidenten kan inlägga sitt veto mot beslutet. Skulle kongressen vidhålla detsamma återstår för Allende att utlysa en folkomröstning.

25 december

Gruvarbetarna i Chuquicamata kommer med höga lönekrav.

1972

7 januari

Allende ombildar sin regering sedan oppositionen anklagat inrikesminister Toha för författningsbrott. Toha övertar försvarsministeriet.

3 februari

Förenta staterna förbinder frågan om kompensation för de amerikanska koppargruvorna med förhandlingarna om Chiles skulder överhuvud.

21 mars

Den amerikanske publicisten Jack Anderson avslöjar, att ITT (International Telephone and Telegraph) och CIA (Central Intelligence Agency) konspirerat för att störta Allende.

1 juni

Hanoi och Santiago upptar diplomatiska förbindelser.

29 juni

De vid början av månaden upptagna förhandlingarna med det kristligt-demokratiska partiet avbryts.

27 juli

För andra gången avsättes en inrikesminister genom ett kongressbeslut. Hernán Del Canto nödgas avgå.

21 och 22 augusti

Butiksägarna går i strejk. Demonstrationer äger rum på gatorna. På nytt förklaras undantagstillstånd i Santiago.

11 oktober

Efter häftiga sammandrabbningar i samband med en strejk av åkeriägarna förklaras undantagstillstånd i 24 av Chiles 25 provinser. Butiksägarna strejkar på nytt.

15 oktober

Handelskammaren i Paris förordnar om beslag av en kopparlast från Chile.

30 oktober

Sedan åkeriägarstrejken skärpts anklagar oppositionen fyra ministrar för författningsbrott.

2 november

Regeringsombildning sker sedan den gamla regeringen den 31 oktober en bloc avgått. I den nya regeringen ingår tre höga militärer. Överbefälhavaren i armén, general Carlos Prats, blir inrikesminister.

5 november

Åkeriägarstrejken avblåses.

29 november

Handelskammaren i Paris upphäver beslutet om beslag på den chilenska kopparlasten.

4 december

Allende skildrar inför Förenta nationernas generalförsamling ITT:s intriger. Han beger sig på en resa till Moskva och Havanna.

20 december

I Washington återupptas förhandlingarna om kompensation till de nationaliserade kopparbolagen.

1973

4 mars

Parlamentsval. Oppositionen behåller sin majoritet i båda husen, men folkfronten erhåller 43,9 procent av rösterna. Det betraktas även av motståndarna som en triumf för Allende.

Oppositionsblocket får 54,7 procent och 1,9 procent fördelar sig på det socialistiska splittringspartiet USOPO, som dock blir utan mandat, och på blanka eller ogiltiga röstsedlar.

Oppositionen drar av valet den slutsatsen, att den knappast med lagliga medel kan störta Allende.

28 mars

Militärerna lämnar regeringen.

15 maj

Den sedan tre veckor pågående strejken i koppargruvan El Teniente bidrar till att skärpa den politiska krisen.

20 juni

Senaten beslutar att avsätta två ministrar.

27 juni

Efter ett attentat mot general Prats försätts Santiago i undantagstillstånd. Det skall vara i kraft till den 4 augusti.

29 juni

Ett pansarregemente gör myteri och angriper presidentpalatset. Revolten slås ner efter tre timmar. Allende begär extraordinära fullmakter, men kongressen vägrar att ge honom dem.

3 juli

Slut på gruvarbetarstrejken i El Teniente. Strejken har kostat staten 40 miljoner dollar.

5 juli

Militärerna lämnar efter starka påtryckningar från sina kolleger, som dock icke röjer sina kuppplaner, regeringen. En ny regering utan militärer bildas av Allende, mer och mer omgiven av blodiga skuggor.

25 juli

Åkeriägarna i hela landet går på nytt i strejk och hindrar återigen livsmedelstillförseln till städerna, speciellt Santiago.

27 juli

Allendes adjutant, befälhavaren över hans livvakt, kaptenen i marinen Arturo Araya Marin, mördas. Den extrema högern och den extrema vänstern beskyller varandra ömsesidigt för mordet.

2 augusti

Bussförarna ansluter sig till åkeriägarnas strejk.

3 augusti

Inför den hotande faran av en militärkupp återupptar Allende förhandlingarna med det kristligt-demokratiska partiets ledare. Dessa ställer så hårda villkor, att förhandlingarna snart råkar in i en

återvändsgränd.

9 augusti

Ett nytt kabinett, det sjätte sedan folkfrontens maktillträde, avlägger eden på författningen. Cheferna för arm, marinen och flyget ingår i denna regering.

12 augusti

Regeringen förordnar om beslag av de strejkande åkeriägarnas fordon. Dessa gör genom avlägsnande av viktiga maskindelar sina bilar obrukbara. Den yttersta högern ökar antalet attentat, överfall och provokationer.

18 augusti

General Ruiz avgår från posten som kommunikationsminister och tar samtidigt avsked från sin ställning som högsta chef för flygvapnet.

22 augusti

Parlamentet fattar ett beslut, enligt vilket vänsterkoalitionen förklaras för olaglig och uppmanar militären att välja mellan om den vill stödja statens exekutiva eller dess legislativa organ.

23 augusti

Allende accepterar general Prats ansökan om avsked från posten som försvarsminister och överbefälhavare för Chiles stridskrafter.

24 augusti

Generalerna Guillermo Pickering och Mario Sepulveda avgår. Den ene var ledare för alla militärakademierna, den andre kommandant för garnisonen i Santiago. De ansågs, liksom general Prats, som anhängare av Allende.

27 augusti

Amiral Raul Montero, överbefälhavare för den chilenska krigsflottan, avsäger sig sin post som finansminister.

28 augusti

Allende bildar en ny regering, i vilken fyra militärer ingår.

4 september

Under fem timmar defilerar 700 000 å 800 000 människor genom Chiles gator för att fira tredje årsdagen av Allendes val till president.

5 september

Tiotusentals kvinnor ur medelklassen demonstrerar i Santiago och kräver Allendes avgång.

7 september

President Allende planerar anordnandet av en folkomröstning (rörande demokratin) och inbjuder det kristligt-demokratiska partiet till förnyad dialog.

11 september

Militärkuppen äger rum. Vid tvåtiden på dagen bombas presidentpalatset, som fattar eld. Samtidigt intränger en militärpatrull i byggnaden och mördar presidenten.

Över hela Chile pågår en vild jakt på folkfrontsanhängare, som arresteras och mördas på löpande band. Hundratals människor söker skydd på de utländska ambassaderna. Framför alla andra utmärker sig den svenske ambassadören Edelstam genom sin beslutsamma och behjärtade hållning.

Under de närmaste dagarna blir Sverige genom ambassadör Edelstam en ytterst aktiv skyddsmakt för Kuba och de personer, vilka undan terrorn tagit sin tillflykt till den kubanska ambassaden.

Två minnesbilder

Régis Debray, den ryktbare franske journalist, som var med Che Guevara i Bolivia, ger i nedanstående artikel Varför Allende måste dö, minnesbild av en caballero, ett livfullt porträtt av den mördade presidenten. Den revolutionära färgläggningen är i artikeln ovidkommande. Tvärsigenom densamma framträder Allendes imponerande gestalt:

”Allende visste vad som väntade honom, åtminstone efter den 29 juni, då han efter nedkämpandet av ett förhastat putschförsök från ett pansarregementes sida nödgades inse att armén inte förlät honom valsegern i mars. Då han dagen efter putschen kallade generalerna till sitt ämbetsrum visade det sig att blott 4 av 22 höll på honom. Samtidigt rådgjorde subalternerna officerare i kasernerna. Åtta av tio, framförallt de yngre, fordrade att myteristerna skulle frigges och de fyra lojala generalerna, i synnerhet general Prats, som tvungit upprorsmakarna att ge sig, avsättas. Från och med då slogs Allende utan ryggtäckning. Jag erinrar mig den spotska blick Augusto Olivares, hans äldsta vän och rådgivare, gav mig då jag frågade:

— Vad händer om cheferna för de tre vapenslagen kommer med ett ultimatum till hans ämbetsrum?

— Det vet du. Salvador dör hellre än han kapitulerar.

Han glömde tillägga, att han, Augusto, skulle dö med honom. Det var ju tre veckor före den 11 september.

Allende älskade att hemma i trädgården omge sig med alla möjliga slags vapen. Men det var för sent. Han skulle tagit det avgörande steget 1971 eller ännu tidigare, under den första entusiasmen efter presidentvalet. Som president i en borgerlig republik, utan majoritet i parlamentet, kunde han dock inte starta en revolution. Mord eller självmord? Det är inte så stor skillnad. Att döda de fascistiska angriparna var icke möjligt — de var för många och för väl beväpnade. Alltså fick de hans död som en örfil. Patria o muerte! Man ger sig inte. Man är besegrad, men upprätt. Det är viktigt för framtiden.

”Murio en su ley” — han dog trogen sin lag — säger man lakoniskt på spanska. En sällsam lag för en reformist, en kompromissens och dialogens förespråkare. Hans politiska ödes-fränder, de sydamerikanska föregångarna i nederlaget, en Arbenz, en Goulart, en Torres och många andra har inte drabbats av ett sådant slut. Det är sålunda på tiden att säga, vad detta var för slags man. I morgon måste man tala politiskt och utan barmhärtighet, men nu skulle jag vilja ge denne man, som nästan var min personliga vän, det eftermäle han förtjänar.

Hos honom pulserade viljan starkare än tanken. Salvador var framförallt en man med hjärta, en man för vilken tapperhet, anständighet, trofasthet, känsla betydde mer än allt övrigt. En man som spontant duade en och i vars närvaro man måste behärska sig för att inte likaledes genast döda honom. Man såg i honom ständigt zoon politikon, den politiska människan — men det var hans dubbelgångare, hans roll, hans ödesbild och det förbittrade honom ibland. Ty han hade en helt annan föreställning om sig själv, vilken han hemlighöll och om vilken han aldrig yttrade sig, en

avväpnande och avväpnad. Lidande av en barnslig, tyst och envis tro på det goda i motsats till det onda var han i sitt innersta en förhoppningarnas riddare, en sorts Robin Hood.

Militärerna förmådde avtvinga honom verbala eftergifter, men han gjorde dem rasande genom att låta det färdiga dekretet om förbud mot det vänsterradikala MIR bli liggande i sin skrivbordslåda. Regeln är att en reformist blir ett slags gisslan i bourgeoisiens hand, som förr eller senare låter skjuta på folket för att bli utlöst och accepterad. Allende ville vara ett undantag. Han var det också. Då 1972 polisen under en nattlig razzia öppnade eld mot invånarna i en barackbebyggelse och dödade en arbetare gick han följande morgon till fots och utan livvakt dit för att ursäka sig inför ”pobladores” och ensam tala med dem. En dag kommer man, även med risk för att hans motståndare drar nytta av det, att nödgas erkänna allt vad denne man gjort för att hjälpa revolutionen i Latinamerika. Denna revolution som hans hjärta tillhörde, även om hans förstånd avböjde den.

Som ordförande i senaten satte han flera gånger sin politiska framtid på spel för att rädda politiskt förföljda. Han tog emot flyktingar från den bolivianska guerillan som, hetsade av hela Sydamerikas polis, kom till fots över Anderna och förde dem personligen till Påskön. För Chiles borgerliga press var dessa män ”banditer” och ”hemlösa terrorister”.

Som president riskerade han legaliteten: ingen latinamerikansk guillero ifall han blott var halvvägs ansvarsmedveten och uppriktig kom till honom utan att erhålla önskad hjälp. Så hade han till exempel, för att blott nämna ett bekant fall, för ett år sedan hellre låtit Argentina, vars kött- och spannmålsleveranser var en bitter nödvändighet för Chile, förklara krig än utlämnat flyktingarna från Trelew till den dåvarande militärregimen. Detta var för honom en hederssak, en principalsak. Che Guevara visste då han levde, att han i allt kunde räkna på Allende, även om det gällde att bära koffertar. Och Allende bar dem.

Det underlättade inte direkt hans politik, men Allende satte moral, intuition, broderlighet högre än all politik. Han var i stånd att på eftermiddagen angripa MIR, den yttersta vänstern, hårt i TV och på kvällen erbjuda en förföljd MIR-ledare skydd i sitt hem. Det var varken koketteri eller en återförsäkring. Det var djup, av förnuftet oberoende sympati. Av samma skäl hade han, ehuru som politiker överens med det kommunistiska partiets taktik och strategi, ingen enda nära vän och ingen förtrogen ur dess led.

Då han lämnade sitt ämbetsrum ville han andas en annan luft. Han behövde en utjämning, kluven som han var mellan sina politiska mål och vissa personliga ideal, som han varken kunde eller ville uppge. Ett uppmuntrande ord av Fidel Castro eller en klandrande blick från hans dotter Beatrice — en revolutionär flicka som lång tid var betrodd med svåra uppgifter och som ledde hans sekretariat i Moneda-palatset — var viktigare för honom än ett kongressbeslut eller en resolution av en centralkommitté.

Jag såg Allende för sista gången söndagen den 19 augusti. Han hade inbjudit mig att före min avresa till Kuba att tillsammans med hans familj och ett halvt dussin vänner, däribland som alltid Olivares, tillbringa en dag på hans lantställe. En vacker vinterdag, brasa, rödvin. Han var som vanligt jovialisk, hjärtlig, avspänd. Oförändrad rytm, trots krisen. Man läste och kommenterade tidningarna (det fanns inte längre något annat sätt att informera sig). Salvador upptäckte att *New York Times* redan på fredagen detaljerat redogjort för en kris inom flygvapnet som först utbrutit på lördagen.

En underrättelseman i CIA, utåt journalist, hade lärt känna militärens avsikter tidigare än presidenten.

Full av vrede framhöll Allende, att man på måndagen skulle ta reda på denne tidningsman och

utvisa honom. (Men på måndag fanns det annat att göra, åter en general att avskeda, åter ett attentat att förhindra och ”journalisten” kunde fortsätta.)

Så tog Allende på bästa humör några av oss åt sidan och berättade om sina förhandlingar med denne putschistgeneral, överbefälhavaren för luftvapnet, som han gjort till kommunikationsminister för att neutralisera honom. Han ställde frågor, gjorde anteckningar och utformade sina planer för dagen därpå.

Det gällde att gäcka denne flyggeneral Ruiz, som ville träda tillbaka som minister utan att avstå från kommandot över stridsflyget och som i hemlighet avtalat med sina underordnade, att hans eventuelle efterträdare i spetsen för luftvapnet under inga omständigheter skulle inträda i regeringen. Överflödigt är att här närmare berätta om Allendes motdrag, vilket ännu en gång var framgångsrikt. Men hur länge kunde det fortsätta så? Chile levde från hand till mun, med två mikrokriser dagligen. Allende kunde bara planera för fyrtioåtta timmar framåt.

En regering utan tvångsapparat är endast en regering på papperet. För att häkta en terrorist från Patria Libertad eller rekvirera en lastbil behövs ”en särskild beväpnad formation”, som Engels uttrycker det, det vill säga en statsapparat. Denna fungerade emellertid sedan månader tillbaka bristfälligt och gled här och var redan över i faktisk subordination. Hur skulle man också kunna vänta sig att en statsapparat som skapats av bourgeoisien, skulle kunna användas mot den klass vilken den hade att tacka för sin existens och legitimitet? Allende kände hur maktmedlen undan för undan gled ifrån honom. Det hjälpte inte att han slog näven i bordet och dundrade mot generalerna, som han kallat till sitt ämbetsrum för att avge rapport. Vilken annan som helst skulle de för länge sedan ha störtat. Allende marscherade utan att förirra sig vidare i spetsen för en regering som inte längre kunde regera och detta med säkerhet och kraft, trots att han saknade säkert fotfäste. Det kunde inte döljas att konungen var naken.

Om det berodde på att tragiken berusade honom eller på sarkastisk halsstarrighet, så fortsatte i varje fall Allende med en schackspelares flegma dag för dag sina taktiska manövrar. Varken jag eller någon annan hade modet att fråga honom: Vad tjänar det till? Vilken strategi ligger bakom? Det hade varit taktlöst. Alla visste att det blott gällde att vinna tid för att beväpna sig och koordinera de i folkfronten ingående partiernas militära förband. Det var en kapplöpning med tiden från vecka till vecka.

På eftermiddagen den där söndagen kopplade vi av med ett parti biljard. Klockan sju på kvällen for Allende till Santiago för att delta i ett regeringssammanträde. Han skämtade:

— Vi ses snart. Hälsa vännerna. Om tio dar syns vi i Algeriet. Dit ville han under alla omständigheter resa, till de blockfrias konferens. Ingenting kunde hindra hans tidtabell, inte lördagens förhindrade putsch och inte nödvändigheten att på måndagen förhindra förberedelserna till en annan.

I denna labyrint lät Allende leda sig av två fixa idéer. Den första var att till alla pris söka avstyra ett inbördeskrig som han med hänsyn till kraftförhållandena ansåg utsiktslöst. Han lät inte bedra sig av frasen ”folkligt” och ville inte ta ansvaret för tusendens meningslösa död. Han avskydde blodsutgjutelse. Därför lyssnade han inte på det socialistiska partiet som förebrädde honom defaitism och uppmanade honom att övergå till offensiven.

— Det bästa sättet att påskynda konfrontationen och göra den ännu blodigare än annars är att vända den ryggen, sa Altamirano ursinnig över Allendes uppskovstaktik till mig dagen därpå.

Avväpna de sammansvurna? Varmed? frågade Allende. Ge mig de krafter, som är i stånd till det.

— Mobilisera dem, ropade man från alla håll.

Det är sant. Han gav massorna varken ideologisk orientering eller politisk ledning.

— Blott direkt aktion kan förhindra putschen.

— Hur många man behövs, frågade Allende, för att stoppa en tank?

Allendes andra fixa idé var att inte blamera sig inför historien, inte fläcka den bild av sig själv han gjort sig och ville lämna efter sig. Kort sagt att inte på några villkor ge efter för militärens utpressningar och göra några väsentliga avsteg från sitt demokratiska program. Men för ärans skull måste man riskera kriget och för att undvika kriget riskera äran. Allende vägrade att välja. Han trodde alltså — eller låtsades han bara tro? — att det inte fanns någon motsägelse mellan de båda målen.

Generalstabscheferna var inte hans vänner.

Ännu en älskvärd inkonsekvens hos Allende var att han hyste en oförklarlig, orubblig vänskap för många män som hade helt andra politiska uppfattningar än han själv. Det var inte svårt att bli hans vän. Så kom det till spänningar och stormande uppgörelser följda av oundvikliga stora försoningar. Denne man som i det offentliga livet så noga slog vakt om formerna och sin ställning, ägde en nästan religiös tro på betydelsen av hjärtlighet och öppenhet i umgänget med människor. Detta förtroende, denna lojalitet var smittsam. Därför visade hans vänner honom en otrolig hängivenhet: Augusto Olivares, en gammal anhängare av den kubanska revolutionen och chefredaktör för tidskriften PUNTO FINAL, talesman för vänsteroppositionen och närstående den yttersta vänstern, dog vid Allendes sida.

Allendes politik hade inte motsvarat de förväntningar Olivares gjort sig, men han ansåg att hans land hade inte haft något val. Så tillhörde han Allende, på vinst och förlust, i liv och död.

Lidelsefull hederskänsla. Lojalitet. Ädelmod. På spanska säger man ”hombria” — det kan inte översättas.

Salvador Allende var en caballero. Vad vill det säga? En grandseigneur, en stor man.

Det är ett gammaldags, kanske en smula komiskt begrepp. Men denne grandseigneur måste fullborda sitt öde och till det sista spela sin stora roll för att bana väg för kommande omvälvningar, genom blod och tårar.

Nu förestår eldprovet. Det kommer att vara länge.”

1 *Le Monde* den 4 oktober 1973 skriver Marcelle Auclair, chilensk journalist och författare, om ”Den aristokratiska societetens illusioner”:

”En radiosändning slutar med orden:

— Obegripliga Chile . . .

Ja, obegripligt. Ytligt i all dramatiken. Och glömskt.

Då jag år 1968-69 återkom till detta land, där jag bott i femton år greps jag av häpnad. Det fanns bara torrmjök importerad från Holland vilket också potatis och lök var. Kött saknades och likaså de mest nödvändiga bruksföremål som säkerhetsnålar, transistorsbatterier etc. Det Chile jag tidigare upplevt var utopiskt.

Sådant var det första resultatet av en agrarreform inledd utan metod, utan förutseende och kombinerad med vansinniga tullbestämmelser: lantbruksmaskinerna rostade på ort och ställe i brist på ersättningsdelar.

Och likväl var denna agrarreform oundgänglig. Odlade, enligt professor Dumont, på samma sätt

som på 1500-talet inbragte de ofantliga fundos ansenliga summor till storgodsägarna, vilka istället för att återinvestera profiterade på sina inkomster genom att paradera i Europa hälften av året. De återvände hem då det var tid att sko sig igen och for sedan tillbaka. Tack vare metoden att låta åkrarna ligga i träde under åratat istället för att använda gödningsmedel — fastän man hade nitrat inom räckhåll i det egna landet — gav den chilenska jorden endast en fjärdedel av vad den kunnat ge. Förödelsen saknade inte pittoreska inslag. Om man reste söderut kunde man se horisonten full av eldsflammor, då man brände skogarna för att få nytt utrymme. Det hör till detta lands fruktsamhetsmirakler, att där alltså finns skog.

De av agrarreformen gynnade hade inte de oundgängliga resurserna för odling och började med att äta upp det lilla de skördade. Därav kom delvis knappheten.

Och escudons värde sjönk och sjönk . . .

År 1968-69 var president Eduardo Frei de besuttna klassernas mest hatade man. De förlät honom inte den begynnande uppstyckningen av deras jord. Då en militärputsch ägde rum i Bolivia var det chilensare som sa mig:

— Det är vad vi behöver — en bra militärdiktatur.

Nu har de ”denna bra militärdiktatur”. Man gläds. Vid mina telefonpåringningar svarar mina chilenska vänner med glatt kvitter: framförallt i Madrid, där de nyss deltagit i en tacksägelsemässa för Herrens nåd, i kraft av vilken han låtit Allende försvinna.

Följderna, tyngre press på folket, strömmar av blod, ägnar de inte ens en flyktig tanke. Jag fick höra yttranden, som kom mig att häpna:

— Innan det fanns marxister i Chile visste inte folket, att det var olyckligt. Nu när marxisterna eliminerats blir det åter det folk utan hat du tidigare mött . . .

Jag hörde nyligen en storgodsägare skrattande berätta, att han utvidgat sitt jordinnehav, särskilt söderut, med hjälp av gevärssalvor riktade mot indianerna . . .

Den aristokratiska chilenska societeten jublar. Men den har fel, då den gör sig illusioner om juntan vid makten. Militärerna kommer inte att ge dem några gåvor.

Det är nödvändigt att känna arméns inställning till jordpossessionaterna, de fina familjerna i landet. Den kännetecknas av djup avoghet. Skälet kan tyckas frivolt: militärerna ”mottogs” inte i dessa miljöer. Finns det någon chilenska med ett privilegierat namn, som gift sig med en militär? Möjligen med en sjöofficer och kanske nu senare med en flygofficer. Det är till dessa vapen sönerna till fina familjer sökt sig, när de velat göra karriär inom stridskrafterna.

Men även de högst ställda inom lantarmén betraktades av dessa herrar och damer, som representerade noblessen, såsom medio pelo, halvklass, obetydliga personer. Det är av den anledningen det inte förvånade mig, då jag såg vissa delar av armén associera sig med Allende. Det var ett måhända omedvetet sätt att ta revansch efter århundraden av förödmjukelse. Nu då militärerna sköter kaminen skall det bli intressant att se, hur de kommer att bete sig mot de genom börd och rikedom privilegierade.

Vad beträffar ”den fina världens” attityd till Allende skulle den varit ofattbar överallt annorstädes än i Chile. Herrarna och damerna som hatade hans politik och hans regering umgicks med mannen. Man bjöd varandra på middag, antingen i de aristokratiska kvarterens vackra hus eller åt tillsammans i hans personliga bostad eller till och med i Moneda. Dessa högfärdiga varelser föraktade inte att vara partner till ”Salvador” i schackpartier, hans favoritnöje. Andlig generositet? Det är svårt att föreställa sig en hertiginna i Frankrike sällskapa med Georges

Marchais. Attityden har med den bekymmerslösa chilenska godmodigheten att göra. Varje dag har nog av sin plåga.

— Salvador och Tencha, hans hustru, är charmanta sällskapsmänniskor. Varför skulle vi inte unna oss att umgås? Det är detta, som en av Alessandris ministrar, Julio Philippi, en av de mest intelligenta personer jag träffat, kallar ”jordbävningens psykologi”.

Föraktet för livet, föraktet för döden ingår i denna psykologi. En vän jag frågade om nyheter beträffande hans familj efter en chilensk jordbävning som krävt tusentals offer svarade:

— Före jordbävningen var jag släkt med halva Concepcion. Nu är jag släkt med halva kyrkogården . . .

Folket älskade Allende utan att göra sig alltför stora illusioner. Man sa:

— Det är en djävla regering, men den är vår, dock med större förhoppningar än någonsin tidigare. Man manifesterade sin tillgivenhet genom våldsamt skrikande men också med humor. Man jämförde hans styrelse med en bysthållare:

— Den stöder de starka, den stöder de svaga, den håller dem som är nära att sjunka uppe.

Detta chilenska folk som i allmänhet är så melankoliskt greps plötsligt av en sorts munterhet. Var är den nu?”

Jordreformen

Några utdrag ur Alf Ammons avhandling *Probleme der Agrarreform in Chile* (1971) belyser problemet både från historisk och aktuell utgångspunkt:

”Godsägarrvöldet sträcker sig tillbaka till erövringen av det chilenska rummet, då vidsträckta områden av landet fördelades bland militärerna. De där levande infödda nödgades årligen arbeta ett visst antal dagar för den nye besittningsinnehavaren, som omvänt medgav dem att härför till sin egen nytta odla en liten jordbit. I början av 1800-talet då Chile blev oavhängigt hade detta system överallt utbrejts och befästs. Även i de icke av spanjorerer utan av senare invandrargrupper befolkade landsdelarna (t ex södra Mellanchile) genomfördes dessa ursprungliga avhängighetsförhållanden respektive de härur härledda formerna för olika skyldigheter (*obligación*) i stor utsträckning.

Ägaren till ett gods (*fundo*) spelade närmast rollen av en på landet bosatt herreman. Han uppfattade sig inte som producent för en marknad. Med den växande kommersialiseringen som tidvis — särskilt under veteboomen i slutet av 1800-talet — rentav gjorde Chile till ett betydande agrart exportland modifierades på grund av det ökade arbetskraftsbehovet, samtidigt som lantbefolkningens storlek växte. Det relativt genomskinliga förhållandet mellan ”obligados” och deras ”patron” kompletterades med nya ekonomiska, mera beslöjade arbetsrelationer. Så ersattes delvis den till ett stycke jord bundne traditionelle ”inquilinos” med införandet av andra, också på godset bosatta personer (*voluntarios*) och med utifrån genom kontrakt tillfälligt anställda arbetare (”*afuerinos*”).

Dessa ”latifundistas” (stora godsägare) utgör ännu idag det största hindret både för det chilenska jordbrukets rationellt ekonomiska utveckling och för social rättvisa på landsbygden.

”Latifundistas” utgör en kvarleva från ett väsentligen feodalt samhällssystem. Låt vara att de som framgår av Alf Ammons koncentrerade skiss här ovan inte kunnat undgå att dras in i den kapitalistiska marknadshushållningen, där de dock alltjämt utgör ett föråldrat, traditionellt element.

Förhållandena påminner om de ryska på 1870-talet. Den studerande ungdomen i Chile, precis som de ryska studenterna och studentskorna då, gick ut till folket. Liksom i det gamla Ryssland uppträder också sedan årtionden tillbaka en liberal intelligentia, för ögonblicket satt ur spel av den ultrareaktionära militären och soldatesken. Dessa liberaler insåg nödvändigheten av en chilensk jordreform. Otillräckliga ansatser till en sådan gjordes av Eduardo Freis föregångare som president, Alessandri. Men det var först under Freis presidentperiod (1964-1970) jord-exproprieringar och parcelleringar, även om i för liten skala, satte in. Frei, som var ledare för det 1957 grundade kristligt-demokratiska partiet, hade redan i sin doktorsavhandling, "Lön-systemet och dess möjliga avskaffande" (1933), krävt att lönerna i natura skulle ersättas med de kontantlöner ett kapitalistiskt marknadssystem kräver. Agrarreformen var en huvudbeståndsdel i hans presidentprogram. Den bristande radikalismen i programmets genomförande ledde emellertid, trots att Freis politik var tillräckligt radikal för att fylla "latifundistas" med raseri och få dem att börja spekulera i en militär statskupp, till en partisprängning.

Vid parlamentsvalen den 2 mars 1969 gick Freis parti tillbaka och erhöll knappt 30 procent av rösterna. Några månader senare bröt sig en rebellflygel ut och bildade en ny politisk rörelse, MAPU (Movimiento de acción Popularia Unitaria), som anslöt sig till Allendes folkfront (Unidad Popular) och bidrog till Allendes val till president i november 1970. Folkfrontens agrarprogram svarade i stort sett mot de socialrevolutionära, antikapitalistiska strävanden, som representerades av MAPUS ledande man, agrarpolitikern Jacque Chonchol.

Hur nödvändig en agrarreform var och är i Chile framgår av den aktuella bakgrund Alf Ammonger i sin avhandling (kap. III):

"Vid årsskiftet 1964/65 då president Frei begynte sitt agrara reformverk hade Chile 8,5 miljoner invånare av vilka ca en tredjedel bodde på landsbygden. I jordbruket var 680.000 personer sysselsatta, dvs 27 % av den aktiva befolkningen. Denna sektor producerade dock 1963/64 blott 10 % av bruttonationalprodukten. Produktiviteten inom jordbruket var endast en tredjedel av genomsnittet inom den totala ekonomin.

Inkomsten för de i jordbruket sysselsatta uppgick år 1963/64 blott till en tredjedel av de i industrin sysselsattas. Vid uppdelning i självständiga ägare (till största delen "latifundistas") och lantarbetare visade det sig, att den förstnämnda kategorin, dvs ca 8 % av landsbygdsbefolkningen, hemförde ca 60 % av jordbruksinkomsterna och lantarbetarna, dvs 92 % blott 40 %. De sistnämnda, den lägsta inkomstgruppen i landet, stod fullständigt i utkanten av den industriella varumarknaden.

De stora godsens producerade knappt en tredjedel av jordbruksproduktens totalvolym och detta bl a på grund av att en stor del av deras jord var obrukad. I provinserna Santiago och Valparaiso, de mest tätbefolkade i landet, låg år 1963/64 — enligt Förenta Nationernas undersökningskommission för Latinamerika — 22 % av den bevattnade ytan för fädot som naturbeten. Den övervägande delen tillhörde stora egendomar.

Arbetslösheten uppgick på landsbygden till nära 30 %. En okontrollerad flykt från jorden ledde till uppkomsten av stora fattigbebyggelser i utkanten av de större städerna. På landsbygden användes samtidigt tiotusentals barn under 15 år som arbetskraft. År 1962 besökte av skolpliktiga barn på landsbygden mellan sex och fjorton år 46,4 % inte skolan, under det att i städerna detsamma var förhållandet med 9,9 %. Procenten analfabeter var 1961 dubbelt så hög på landet som i städerna, nämligen 34 %.

Extrem underutveckling rådde på alla nivåer inom det socioekonomiska, kulturella och politiska området. Den bristande tillgången på informations- och bildningsmedia låter dock inte helt

förklara sig som en återspeglning av de socioekonomiska basstrukturerna. Härtill kommer som ”viktiga åtgärder inom ramen för godsägarnas maktstrategi och deras kamp för att behålla sin politiska superioritet” en långtgående uteslutning av landsbygdens underskikt från valen liksom en hårdnackad strävan att förhindra uppkomsten av parti- och fackliga organisationer.

Den kristligt-demokratiska agrarreformen kan knappast karaktäriseras som framgångsrik. Om den agrara produktionstillväxten år 1967 ännu utgjorde 6,2 % i förhållande till 1966, så sjönk den år 1968 ner till 1,8 %. År 1969 kunde en produktionstillbakagång jämfört med 1968 på 5,2 % noteras. Under det att boskapsskötseln alltjämt visade en tillväxt på 7,2 % minskade den odlade sektorn med 18,7 %. En av orsakerna till denna tillbakagång var den katastrofala torka som rådde 1966-69, men huvudorsaken var de av expropriation hotade godsherrarnas produktionsinskränkningar.

Resultatet av godsägarväldet har blivit en ständigt ökad livsmedelsknapphet i Chile. Livsmedelsimporten har oavbrutet stigit på bekostnad av exporten, likaså har priserna och den inflation som länge varit Chiles konstanta olycka hela tiden underblåsts.”

Alf Ammons avhandling beskriver fr a läget före Allendes val till president i november 1970. Om agrarreformen under dennes första ämbetsår har han följande att säga:

”Den i november 1970 bildade folkfrontsregeringen (Unidad Popular) påskyndade under det första halvåret av sin administration i hög grad exproprieringarna. Så exproprierades under detta tidsutrymme av befullmäktigade agrarreforms-myndigheter antalsmässigt och omfångsmässigt mera jord än totalt under de tidigare sex åren med Frei och detta utan att härvid andra än de redan under Frei antagna lagarna tillämpades. Sin egentliga revolutionära accentuering fick reformen dock icke så mycket genom regeringens åtgärder som genom icke institutionaliserade vänster-extremistiska aktionsgruppers initiativ, i kraft av vilka, särskilt i södra Mellanchile, lantarbetare och många gånger invånare utan jord i indianreservaten (”reducciones”) på egen hand besatte jordegendomar, även sådana, som tillhörde små och medelstora bönder och enligt gällande rätt och regeringens försäkringar inte behövde räkna med expropriationer.

President Allende har visserligen förklarat, att detta beteende — mätt med den regeringsofficiella ”chilenska revolutionens” måttstock — är illegalt och anti-revolutionärt, men enligt sin doktrin om ”övertygande istället för repressalier”, när det gäller fordringsfulla arbetare, bönder, studenter och studerande, har han icke vidtagit några effektiva motåtgärder. I dag förebrås hans regering därför icke blott för att tolerera sådana aktioner utan anklagas även för att sträva efter och befordra en total omvälvning i landet med olagliga medel. Som uppbrottssignal tolkas den omedelbart efter regeringstillträdet tillkännagivna förkunnelsen, som dock redan framtonar i Unidad Populars agrarprogram, att icke blott det som privilegierat ansedda skiktet av ”asentados”, dvs administrationen Freis nya bondeskikt, utan hela den arbetande lantbefolkningen skall komma i åtnjutande av agrarreformens fördelar.”

Så skrev Alf Ammon 1972. Trots Marcelle Auclairs i *Le Monde* den 4 oktober 1973 framförda misstanke, att de nya blodbestänkta militära makthavarna efter den 11 september, tidigare tillbakasatta och betraktade von oben av den gamla, förnäma godsägararistokratin, på grund av traditionell avoghet inte kommer att visa sig nämnvärt benägna att dansa efter ”latifundistas” pipa, torde de objektivt sett inte ha något annat val. Denna feodala samhällsgrupps hat till demokratin, förakt och likgiltighet för folket och brutala repressaliemetoder är nämligen den ideologiska bas, på vilken knektarna i sin strävan att vrida klockan tillbaka bygger. Ett annat mäktigt stöd utgör också den medelklass, som under de senaste årtiondena snabbt vuxit fram i Chile.

Två falsifikat

Alistair Horne's bok *Small Earthquake in Chile* (1972) — liten jordbävning i Chile — lämnar åtskilligt övrigt att önska. Författaren döljer knappast att hans sympatier inte är på Allendes sida. Redan hans vänskap med W. F. Buckley, en av Kissingers uppgiftslämnare (något direkt bevis för ett samarbete med CIA framkommer inte i boken) till vilken han också dedicerat sin bok, ger besked om hans politiska förbindelser.

En av Horne's anklagelser mot Allende och dennes regering är att man tillät de fattiga bönderna och lantarbetarna att driva bort vissa jordägare och överta deras jord och verksamhet utan att ingripa. Karabinjärerna lät det, tydligen med sina överordnades goda minne, ske och såg på vad som hände med gevär för fot.

Det sätt på vilket mr. Horne skildrar ett besök på en av dessa konfiskerade egendomar långt nere i söder, högt uppe i Anderna och nära gränsen till Argentina, är dock av ett visst intresse. Man är nära snögränsen. Nedanför Horne och hans följeslagare brusar en bergsström och på andra sidan av den syns ett som det tycks övergivet sågverk. Det är bittert kallt. Trästäplar som blivit gråa med åren ligger utströdda här och var. Hela landskapet utandas en miasma av glömska och långsam död. Efter en stunds fotvandring kommer man fram till en grovt målad skylt:

CARRANCO

Territorio Liberado *

Det är en timmerhuggningsegendom, som erövrades två månader tidigare. Ingången till egendomen spärras av en barrikad och vakterna där är till en början inte särskilt tillmötesgående. Men så kommer det en man med en tumör på båda sidorna av ansiktet. Det är Humberto Velozo. Han har arbetat 20 år i Carranco. Nu är han el presidente i det konfiskerade området.

Han hälsar besökarna välkomna. Finns det en Comandante Pepe? Jodå, det är han, som hjälpt dem att överta timmerhuggeriet.

Carranco var den första fundo i trakten, som övertogs. Det skedde med hjälp av Pepe och hans män. Velozo var endast beväpnad med en machete vid tillfället i fråga.

— Jag är inte någon guerrillero, förklarade han, utan en religiös evangelist. Han hade deltagit i ockupationen, därför att området inte egentligen var privat utan statsegendom, för vilken señor Etchevarry hade licens. Velozo kunde sålunda, ansåg han, inte anklagas för stöld. Man var beredd att rätta sig efter regeringens beslut. Men om bossen kom tillbaka och ville återta egendomen med våld skulle man kämpa till döden.

Det har man fått göra efter generaljuntans putsch. Bland dem, som tillfångatagits och arkebuserats, är den legendariske Comandante Pepe.

Economist berättar den 6-12 oktober 1973:

”Den man som en gång beskrevs som Chiles Che Guevara väntar på rättegång i staden Valdivia i söder. Under Allenderegimens tre år gjorde sig José Gregorio Lliendo, mera känd som Comandante Pepe, till herre över de tätt skogbevuxna lägre bergsområdena i Anderna runt Panguipulli, nära gränsen till Argentina. Han betraktade detta ogästvänliga område, befolkat av Mapucheindianer vilka skaffade sig ett knappt levebröd genom avverkningskontrakt, som sitt eget Sierra Maestra, som basen för en guerillakampanj, vilken han ansåg mera lämpad att fullborda ”revolutionen i Chile” än ”kaffebordsrevolutionärernas” bemödanden i Santiago.

* Carranco. Befriat område.

Pepes karriär möjliggjordes av Allenderegeringen, som tolererade ockupationen med våld av ett antal timmeregendor. Den vänsterinställda guvernören i Panguipulli lånade honom sin egen bil så att han kunde undkomma, då karabinjärerna kom för att verkställa ett domstolsbeslut riktat mot honom i oktober 1971 och tjänstemän i jordreformsbyrån lämnade bidrag ur regeringsfonderna till guerillan. Men omständigheterna vid Comandante Pepes tillfångatagande visar, att han hade sin begränsning som guerillaledare.

Strax efter den 11 septemberkuppen ledde han omkring 50 av sina kamrater i MIR (den revolutionära vänsterrörelsen) vid ett anfall på en liten karabinjärpost vid Neltume. Ehuru polisen var mycket underlägsen i antal lyckades den slå tillbaka Pepes band, som därpå skingrades. Han själv flydde in bland bergen med sin hustru Yolanda.

Radio Moskva har rapporterat, att militärflyg i sina ansträngningar att reducera Pepes bas bombarderade stadskärnan i Panguipulli. Men ingen som besökt denna håla skulle drömma om att där tala om en stadskärna. Befolkningen uppgår till mindre än 1 000 invånare och inte en enda byggnad tycks ha skadats av bomber. Armen behövde inga bomber för att besegra Comandante Pepe. Han hade lite stridslust i sig mot slutet. Han gav sig åt en framskjuten patrull den 19 september utan att avlossa ett enda skott och de 3 600 timmerhuggare, som under nära tre år lytt hans order gjorde inget motstånd.

Allt detta tyder knappast på att Pepe var en andra Che Guevara. Hans enda dygd var kanske, att han, sonen till en bonde från Magallanes, vilken lyckades köpa en blygsam gård då han vann på lotteri, hade mera rätt än de medelklassintellektuella som grundade MIR att företråda arbetarnas sak. Vår korrespondent lyckades få tillstånd att besöka honom i Valdiviafängelset, där han hölls incommunicado. Han verkade fysiskt i god kondition, ehuru han som Che Guevara är astmatiker. Han var också lugn men klagade bittert över den ”image” man skapat kring honom.

— Pressen och Chiles television har utbildat en myt om mig, som inte har det minsta med verkligheten att göra. Det var de, som gav mig titeln Comandante, en titel jag aldrig ville ha.

Pepe och Yolanda kommer att dömas av en militärdomstol enligt den chilenska krigslagens bistra kod. De summariska exekutioner, som hittills ägt rum, när det gäller personer anklagade för anfall på den nya regimens styrkor och beslutet att anklaga señor Corvalan, den infångade kommunistledaren, för högförräderi (straffet för vilket är döden) ger anledning tro, att Pepes framtid inte inger mycket hopp.”

Som nämnts är Pepe nu avrättad. Men vad skall man säga om *Economists* framställning, sådan den ovan ordagrant återgivits? Någon möjlighet att kontrollera sanningshalten förefinns inte. Men både det hela, detaljerna och tonen i redogörelsen tyder på, att det är fråga om ett beställningsarbete åt militärjuntan.

Vad som är säkert är, att det legat i denna juntas intresse att beröva Comandante Pepe hans legendariska gloria, framställa honom som en inkompetent ledare och slutligen som en feg kapitulant. Man fäster sig också vid den tydliga önskan att nedsvärta Allendes regering, som kännetecknar *Economists* korrespondent och det faktum, att denne trots att Pepe hölls incommunicado (dvs utan kommunikationer med yttervärlden) inte tycks ha haft någon svårighet att få ett samtal med honom, varvid det första han har att meddela är att Pepe verkade fysiskt vara i god kondition, dvs att icke ha varit utsatt för fysisk tortyr. Det har man svårt att tro. Det stämmer inte med, vad man i övrigt vet om juntas tillvägagångssätt.

Låt oss nu emellertid återgå till Horne och hans berättelse om förhållandena i Carranco 1972, det timmerhuggningsområde, som med hjälp av Pepe och hans män befriades från den ständigt frånvarande señor Etchevarrys tyranni.

Velozo, om vars öde efter putschen ingenting är bekant, fortsatte att berätta om de motiv, som föranlett övertagandet av egendomen:

— Betalningen var usel, husen ännu uslare. Det var långa perioder av säsongarbetslöshet och arbetarna tilläts inte hålla några husdjur. Innan toma (övertagandet) bodde 17 familjer på Carrancos 30 000 acres, nu var det 168 personer allt som allt. Lönerna var bättre och arbete under hela året utlovat. Där fanns också en skola byggd av revolutionära studenter på ferie.

Velozos sällskap, en gammal man med få tänder, beledsagade el presidentes berättelse med en sorgsen nick och muttrade:

— La necesidad tienes cara de hereje. (Nödvändigheten är skamlös.)

I Carranco fick Alistair Horne adressen till en fundo vid namn Trafun, där Comandante Pepe uppehöll sig.

Bilen stannade efter en besvärlig färd vid en barrikad, draperad med fanor, ett säkert tecken på en torna.

Vakterna här var mera hotfulla än de i Carranco. Men till slut anlände en svartklädd liten man. Med honom följde en vacker flicka, vilken presenterades som Valentina.

Horne's presentation av Pepe skiljer sig högst väsentligt från *Economists* korrespondents:

”Pepe talar med nervös brådska, nästan stammande, ibland punktuerad av astmatisk hosta. Varje rörelse utstrålar animal vitalitet och hans totala auktoritet bland de kringstående campesinos märks genast. Men han lider av samma astma som sin heros Che. Nej, skrattar han dock, jag är ingen cubano, som några av oppositionstidningarna antyder.

Hans verkliga namn är Gregorio Jose Liendo, han är tjugosex år och (som man kunde vänta) av småborgerligt ursprung. Hans fader drev ett litet mejeri nära Punta Arenas i sydligaste Chile. Det är en trakt, där ständiga bistra vindar, snö och is frambringar ett hårt släkte. Pepe läste vid universitetet, först i Santiago, sedan i Valdivia, där han studerade agronomi. Han tillhörde först det kommunistiska ungdomsförbundet, men blev — då han tyckte, att man där tog det för lätt — sedan mirista, dvs vänsterrevolutionär. Han hade, då vi träffade honom, ”arbetat” fyra år bland campesinos i Liquiñe-området, började redan som student och nu hade han just gift sig med en lokal bondflicka.”

Som man ser ger Alistair Horne, vars sakuppgifter utan tvivel är korrekta, Comandante Pepe en helt annan bakgrund än *Economists* korrespondent, vilket ökar misstron mot dennes skildring av Pepes sista dagar. Pepe är student, talar engelska, är en beläst och bildad man och Valentina (inte att förväxla med den bondflicka, med vilken Pepe gift sig), hans medhjälperska är studentska och har studerat antropologi vid Concepción. Även hennes engelska är enligt Horne alldeles utmärkt.

Alistair Horne ger oss den fascinerande bilden av en ideell studentungdom, vilken som de ryska studenterna och studentskorna på 1870-talet gripna av folkets nöd går ut på landsbygden, till de fattiga byarna för att lära folk läsa och skriva och kämpa för ett bättre samhälle.

Mr Horne har själv inte mycket sinne för det storslagna i dessa ungdomars arbete. De delar de enkla timmerhuggarnas liv, äter deras knappa mat, sover på golvet i deras skjul till bostäder — som kontrasterar mot bekvämligheten i den exproprierade ägarens hus — och de unnar sig inte några som helst förmåner. Han tror sig vid sina intervjuer med Pepe och Valen-tina representera någon sorts intellektuell överlägsenhet, men de dialoger han återger avslöjar denna snobbism för vad den är värd.

Horne tillfrågas om sin historieuppfattning och svarar, att det endast finns en riktig inställning till historien: att söka sanningen. Ja, erkänner Pepe, men finns det inte i så fall två sanningar, en borgerlig och en marxistisk? Horne svarar undvikande att det är nonsens. När det är fråga om historia räknas bara den absoluta sanningen.

Detta finner Pepe vara abstrakt filosofi och byter ämne:

— Vad önskar du för Chiles räkning?

— Rättvisa.

— För vilka? Så fortsätter det. Pepe konstaterar:

”Historiskt sett måste det komma en motreaktion mot Allendes regering, en högerkupp. Som mirista, som marxist har jag det perspektivet, att ju längre tid som går desto svårare blir det att vända på den demokratiska processen — därför kommer högerelementen att reagera ju förr, desto hellre. Och om du ser en man, som ämnar slå till dig mitt i ansiktet står du väl inte där och bara väntar på slaget, eller hur?”

Vilken sanningen än må vara om Comandante Pepes sista dagar så är det, när man läser Alistair Horne's berättelse om honom, uppenbart att militärputschen inte kom som någon överraskning för honom. Det är i själva verket föga sannolikt att han gav sig utan strid och att han efteråt intellektuellt kapitulerade för bödlarna.

Generalsjuntan kommer förvisso inte att få sista ordet i fallet Pepe och inte heller deras språkrör, medvetet eller inte, i *The Economist*. Historien korrigerar som erfarenheten visar långsamt men säkert de lögner för vilka reaktionärer i alla tider haft för vana att utsätta sina motståndare. Man kan vara övertygad om att Pepe, som så gärna ägnade sig åt historiska spekulationer, kommer att få sin upprättelse.

Hur det gick för Pepes proletärer skildras i *Nouvel Observateur* den 8 oktober 1973:

”Söder om Concepción i närheten av Temuco ligger en ort vid namn Panguipilli. Ett bergsland vid foten av Anderna, där människorna lättare kan gömma sig än på slättlandet. Det vet också den chilenska armen. Livet har alltid varit hårt för de ca 15 000 fattiga bönderna kring Panguipilli. De lever nästan avskurna från världen, saknar läkare och medicin och har nästan ingenting att äta. När folkfronten kom till makten tillägnade sig bönderna under ledning av MIR (den vänsterrevolutionära rörelsen) jorden.

Efter generalernas statskupp tog de militanta i omgivningen sin tillflykt till Panguipilli. Armen beslöt att företa en stor rensningsaktion, ta tillbaka jorden från bönderna för att visa dem, att tiderna förändrats och även för att hindra andra militanta från att genom bergsdalarna fly till Argentina. Tre tusen soldater genomkammade området. Med sina pansarvagnar föranstaltade de en sannskyldig harjakt på bönderna. Luftvapnet avslutade fälttåget med Napalm. Hundratals offer kan konstateras.”

Medelklassen i Chile

Det gamla feodala Chile har under detta århundrade snabbt förvandlats till ett kapitalistiskt land med en omfattande klass av småföretagare, butiksägare, åkeriägare och småindustrialister vid sidan om enstaka industriella storföretag, gruvor och storbanker.

Det i april 1939 tillskapade statliga utvecklingsorganet, Corfo (Corporación de Fomento de la Producción) har haft till uppgift att påskynda Chiles industrialisering genom statsbidrag och

förmedling av utländska krediter. Inställningen har varit konsekvent liberal. Industrisektorn, med tyngdpunkten lagd på utvinnande av råvaror och i någon mån förädling, dominerade under president Carlos Ibáñez del Campos ämbets-tid (1952-1958). Först under efterföljarna, Jorge Alessandri och Eduardo Frei, sköts agrarreformen i förgrunden.

Med det chilenska utgångsläget måste emellertid den forcerade industrialiseringspolitiken leda till inflation. Varje försök att bekämpa de stigande priserna strandade på den nya medelklassens och de uppstigande skiktens fanatiska önsknin-gar att med vilka barbariska metoder som helst öka sin andel av nationalinkomsten.

Under det att inflationskvoten mellan 1950-52 i genomsnitt uppgick till 17 % steg den 1953 till 56 % och 1954 till 71 % för att år 1955 kulminera med 84 %. Denna progressiva inflation har sedan dess följt Chiles ekonomi som ett spöke. Bakom den ligger den nya medelklassens brutala vinningslystnad och en omogen borgerlig civilisation, vars nya merkantila och industriella skikt ännu icke lärt sig social lojalitet utan behärskas av ett ohämmat profitbegär. (Den inflation, för vilken man förebrått Allende, var sålunda ingalunda en produkt av hans politik och den har oavbrutet stegrats efter hans fall.)

Det program för uppdämmande av inflationen, som företrädde av den år 1955 i landet inkallade Klein-Saks-missionen under massivt amerikanskt understöd förmådde endast för kort tid bromsa trenden. Utlandsskulderna fortsatte att stiga och de relativa stabiliseringsframgångarna köptes till priset av ekonomisk stagnation. Måttliga priser och vinster tilltalade inte de nya chilenska affärsmännen och minskade deras företagsamhet. Dessa ovan refererade tankegångar framläggs av en omstridd tänkare, Andre Gunder Frank, i kapitlet om kapitalistisk utveckling av det underutvecklade Chile, som ingår i hans verk, ”Kapitalism och underutveckling i Latinamerika”:

”Det kan tyckas som om den inre underutvecklingen och den sociala polariseringen i Chile skulle mildrats eller vänts till sin motsats genom medelklassens uppstigande. De nya medelklass-skikten och den tertiära servicesektor på vilken de till största delen grundar sig, är emellertid tvärtom ett uttryck för och en ytterligare orsak till Chiles fortsatta underutveckling och polarisering. . . Med uppstigandet av medelklass-skikten har kanske antalet av dem, som tillägnar sig mervärde stigit. Men de utsugna producenternas (”löntagarnas”) inkomst har minskats i proportion och den ekonomiska utvecklingens kapacitet och kapitalpotential i Chile sjunker: Chile blir strukturellt mer och mer underutvecklat.”

Denna uppfattning har naturligtvis bestritts från chauvinistiskt håll. Men den har mer och mer bekräftats av det faktiska skeendet. Det var med en högst labil medelklass, som ropade på statligt stöd och efter utländska, framför allt amerikanska krediter och var djupt orolig för sin ekonomiska ställning samt mer än allt annat fruktade arbetarklassens och löntagarnas makt och pretentioner, Allende, då han blev president, hade att göra.

Det blev en del av hans öde.

En annan belysning av problematiken ges i *Le Monde* den 4 oktober 1973. Där behandlar Jorge Edwards vad han kallar ”De amerikanska supermarknadernas ordning”: ”Salvador Allende är inte den första chilenska president, som sett sig tvungen att regera med en minoritet i kongressen. Presidenterna i Chile har under de senaste decennierna vanligen nödgats konfrontera sig med en parlamentarisk majoritet som skiljedomare. Men divergenserna mellan den exekutiva makten och den parlamentariska oppositionen har icke uteslutit stor samstämmighet i fråga om det politiska och sociala systemet som sådant.

Denna taktiska samstämmighet, uppfattad på ett mer och mer konservativt sätt av den dömande makten, bröts i samma ögonblick konfrontationen mellan Allende och ”latifundistas”, finans-

oligarkin och framförallt det nordamerikanska imperium, vilket levde på kopparbrytningen, resulterade i indivandet av en sprängkil i vad man behagade kalla ”den nationella industrin”. Att under åren 1969-70 färdas genom Santiagos industriella omgivningar var emellertid detsamma som att genomkorsa en djungel av nordamerikanska firmor, som av hänsyn till good will hos den breda allmänheten dolde sig under ”nationella” namn.

Liksom på Balmacedas tid i slutet på 1800-talet ledde en rad överilade handlingar, som är så vanliga i chilensk politik, till en för varandras argument döv, skoningslös strid mellan exekutiven och de andra statsmakterna. I denna kontext var den enda möjligheten för Allende, om han ville fullfölja sitt experiment i social demokrati, att erövra en nationell majoritet återspeglad i parlamentet. En annan lösning, den brytning med den borgerliga legaliteten, som den yttersta vänstern föreslog, skulle blott påskyndat en fascistisk motreaktion.

Den väg Allende valde förutsatte, att han kunde vinna över den stora medelklass, som vid den nya regeringens början ännu representerade någon sorts ”no man's land” mellan folkfronten och den nationella och internationella storfinanserna. Inom Unidad popular föreföll två partier ägnade att inta en privilegierad ställning, när det gällde att lösa denna uppgift: det gamla radikala partiet, en legitim företrädare för den liberala medelklassen och Mapu, utsprängt ur det kristligt-sociala partiet. Inget av dem lyckades med denna uppgift.

På det ekonomiska området var den av Allende företagna omfördelningen av nationalinkomsten och ökningen av konsumtionen med dess gynnsamma konsekvenser för handeln och industrin avsedda att bredda regeringens politiska basis. Den väntade effekten kom också under de första månaderna som framgår av kommunalvalen i april 1971 (folkfronten fick 49,75 % av rösterna). Men denna framgång förintades snabbt av inflationen och den svarta marknaden.

Då ansträngningarna att vinna småbourgeoisien misslyckades var risken för att den skulle omvända sig och förvandlas till ett fascistiskt klientel överhängande. Den yttersta vänstern medverkade till denna förvandlingsprocess genom sin revolutionära fraseologi och sina ständiga provokationer. Imperialisterna, som inte längre behövde två sina händer, utnyttjade situationen med utomordentlig beräkning och effektivitet: de accentuerade bristen på spannmål och torr mjölk, bristen på amerikanska filmer och ersättningsdelar för lastbilar och taxin, bristen på bomullsbindor och medikament i sjukhusen, på ansiktsvatten och skönhetsmedel i parfymaffärerna. Efter två år begärde hemmafruarna, att militären skulle inskrida för att återställa ”ordningen och konstitutionellt normala förhållanden”, sålunda nordamerikansk fred och ordnade supermarkets.

Det kristligt-demokratiska partiets deklaration, där det ger sitt stöd åt putschen, är så skandalös att man måste tänka sig ett hemligt samförstånd a priori med armén. Innan denna skred till handling hade den bragt de två mest klarsynta och progressiva militärerna — de enda av det slaget, tycks det — general Prats och amiral Montero, till tystnad. På samma sätt hade det kristligt-demokratiska partiet avlägsnat Radomiro Tomic och hans anhängare.

Regeringen begick otvivelaktigt allvarliga misstag. Dess ekonomiska politik borde ha korrigerats. Viljan till en sådan revision är dock klart bestyrkt under de senaste månaderna, både genom Allendes egna ställningstaganden och det kommunistiska partiets och de andra koalitionspartiernas hållning. Underhandlingar hade inletts med det kristligt-demokratiska partiet, bortsett från de förhandlingar om utlandsskulden, som ägde rum direkt med Washington.

Ögonblicket är inne att fråga sig, vilka reella chanser att lyckas dessa förhandlingar hade? Om dialogen fullföljts, om de kristliga demokraterna varit trogna mot sina mest avancerade tendenser skulle Chile nu kunnat aspirera på att bli betraktat som verkligt oberoende land, i färd med att

bygga ett modernt, socialistiskt och demokratiskt samhälle.

Kan man emellertid föreställa sig, att det amerikanska imperiet var intresserat av att skapa en sådan modell i Latinamerika? Att det var disponerat att inom sitt eget intresseområde favorisera ett experiment, som kunde blivit ett smittosamt exempel för grannländerna?

Det råder inget tvivel om svaret.

Mindre förklarligt är deltagandet i putschen av en armé, tidigare betraktad som laglydig, och kristliga demokraternas skenheliga stöd åt kuppmännen, samma parti, som i dag begär återupprättandet av de konstitutionella förhållanden den själv på ett avgörande sätt varit med om att förstöra. Fakta visar, att de som inte ville acceptera den erbjudna dialogen i själva verket konkret handlade som Förenta staternas lydiga verktyg.

Vilka djupgående följder kommer denna fosterländska tragedi att ha för Chiles framtid? Då år 1891 president Balmacedas nationella och progressiva regering störtats var Chile under tjugonio år underkastat en anarkistisk parlamentarism, där ministrarna efterträdde varandra i snabb yrsel och under vilken fröna till den nuvarande inflationen såddes. Salpetern och kopparn, som förut exploaterats av chilenska tekniker och med hjälp av inhemskt kapital kom under kontroll av stora engelska och amerikanska bolag. Kenecottbolaget, som år 1906 installerade sig i El-Teniente-gruvan, utnyttjade den till 1930 utan att betala en escudo i skatt till Chile. Det är just nu precis ett år sedan samma bolag, vars årliga utgifter aldrig under det senaste decenniet överskridit 50 % av dess ursprungligen investerade kapital, av en domstol erhöll embargo på en chilensk kopparkopparlast exporterad till Frankrike. Det bereder sig säkerligen nu, liksom dess syskonföretag Anacondabolaget, att återuppta sina investeringar och operationer i Chile.

Trots det andliga armodet i sin politik triumferar och blomstrar imperialisterna. Om militärputschen blir definitiv kommer Chile, till igår i hela världen betraktat som en originell modell och en källa till hopp, snabbt att förvandlas till ett land, präglad av medelmått, men väl anpassat till "big business". Det är vad man kallar "normalisering", efter nordamerikansk fason.

Det finns dock en faktor, som kunde modifiera denna intagande framtidsbild och ännu en gång visa, att historien inte upprepar sig. På Balmacedas tid saknade folket politiskt medvetande och deltog inte i nationens liv genom sina partier och fackföreningar. Hur kommer efter denna nya historiska kris denna kraft, som tidigare inte existerade, att påverka Chiles framtid? I Brasilien för att ta ett nycklexempel står inte diktaturen på långt när ansikte mot ansikte med en så organiserad, mogen och i den politiska kampen så tränad folkmakt som i Chile.

Och folkrörelsen i Chile har fått en ny fana. Militäreernas brutalitet räcker inte till för att förstöra den image, vilken representeras av president Allende. Han har för alltid intagit sin plats på den tragiska listan över den chilenska revolutionens hjältar, vid sidan av frihetskämpar som José Miguel Carrera och Balmaceda, män som ville att landets rikedomar på nitrat och annat skulle utnyttjas till Chiles bästa."

De amerikanska koppargruvorna i Chile

Chile är som många underutvecklade länder en monokultur, dvs ett land där de största utländska exploatörerna framför allt koncentrerat sig på att utvinna en enda råvara, den mest i ögonenfallande och för dem mest lönande. Det är i Chile kopparn, även om nitraten också lär ha betydelse. Nationaliseringen av de stora chilenska koppargruvorna var en ekonomisk transaktion, som många chilenare hade att vinna på. Men det var samtidigt utan tvivel en chilensk hjärtesak, som ingen i parlamentet, hur gärna de än ville, under rådande förhållanden vågade gå emot, icke

minst med hänsyn till hur något sådant skulle upptagits ute i landet. Man unnade inte Allende att få patriotismen på entreprenad.

Alltså beslöt Chiles parlament den 11 juli 1971 att helt nationalisera koppargruvorna, Kennecott Copper Corporation' s, Anaconda Company' s och de andra amerikanska bolagens egendom. Den skyddades i Chiles exotiska och sköna luft av Stjärnbaneret, dock knappast av Georg Washingtons och Thomas Jeffersons kolonialfientliga historiska andar, men väl vilket nu betyder mera av Richard Nixon.

Den 28 september samma år avvisade regeringen Allende USA-bolagens krav på skadestånd under hänvisning till de onormala profiter amerikanerna så länge gjort sig på Chiles bekostnad.

Nixon satte genast krigstrumpeten till munnen. Dess smatter blev signalen till hans administrations inofficiella kamp mot Chile, även om fientligheten till Allende och vad han stod för redan tidigare i kampen om Latinamerika tagit sig omisskännliga uttryck.

I *Le Monde* den 4 nov. 1971 redogör den chilenske advokaten R. Diaz Albonico för Chiles ståndpunkt i stridsfrågan:

”Det är ett faktum, att USA genom president Nixon krävt ”ett snabbt och likvärdigt skadestånd” för de berörda bolagens räkning. Kravet grundar sig på respekten för äganderätten och kan definieras genom två kännetecken: rättvisa och likvärdighet. Det förefaller oss, att likvärdighetskravet betydligt mera talar till förmån för den chilenska regeringen än till förmån för amerikanerna. Tar man hänsyn till siffrorna beträffande de amerikanska företagens exploatering av den chilenska kopparn förstår man, varför Chile nämner de ”omåttliga och otillåtna vinster”, vilka de amerikanska företagen inkasserat, som skäl för att blott betala ett i amerikanarnas ögon otillräckligt skadestånd. De amerikanska bolagens ursprungliga investering uppgick till 3,5 miljoner dollar. Sedan dess har de fyra stora amerikanska företagen tillgodogjort sig en profit på 10,8 miljarder dollar. Det är detsamma som att Chile exporterat ca 22 miljoner ton koppar sedan exploateringen börjar, dvs mer än vad kopparreserverna i hela världen, exklusive Förenta staterna, just nu uppskattas till.

Vidare har de båda stora amerikanska filialernas (Kennecott Copper Corporation och Anaconda Company) exploatering av den chilenska kopparn visat sig uppenbart mera räntabel än räntabiliteten hos moderbolagens aktiviteter i den övriga världen.

Det är på basis av detta konstaterande den chilenska regeringen beslutat att fixera skadeståndsbeloppet, som skall betalas till de nationaliserade företagen. Dekret nr. 92 av den 29 september 1971 beordrar republikens contralar general att från det betalningsskyldiga beloppet dra av alla vinster över 10 % (detta från och med den 5 maj 1955, den dag då de amerikanska bolagen ålades att publicera sina räkenskaper).

Det måste noteras, att bolagen överklagat till högre rätt och begärt revision av sättet för skadeståndsberäkningen (bolagen bestrider framförallt de avdrag man gjort för alltför höga vinster).

Domstolen har avvisat dessa klagomål, men en av domarna, högsta domstolens ordförande, har anmält avvikande mening och anslutit sig till den amerikanska ståndpunkten. Det visar att de rättsliga vägar, som står de utländska bolagen till buds, icke erbjuder hinder för en rättvisa stricto sensu.”

Allende talade inför Förenta nationerna i kopparfrågan i december 1972. *International Herald Tribune* kommenterade anförandet den 11 december i en ledare:

”President Salvador Allende gjorde ett intelligent jobb i Förenta nationernas generalförsamling förra veckan, då han utmålade Chile som ett oskyldigt ”offer för allvarlig aggression”, måltavla för en slug ny ”imperialism” praktiserad av jättelika amerikanska korporationer i tyst samförstånd med och med stöd av Förenta staternas regering. Han fick entusiastiska, låt vara automatiska applåder från en församling dominerad av representanter för små, kämpande nationer varav många står inför utvecklingsproblem och kontroll av sina resurser på samma sätt som Chile.

Några amerikanska bolags uppträdande i det förflutna gentemot Chile gav förvisso Allende underlag för hans anklagelser. I sitt svar på hans beskyllningar var ambassadör George Bush försiktig nog att inte ställa sig i den positionen att han nödgades försvara International Telephone & Telegraph Corporation, som kläckt planer på att blockera dr Allendes val år 1970 och på att undergräva hans regering sedan den ställt en ITT-filial under statskontroll år 1971.

Vid några tillfällen har Washington betett sig klumpigt mot den nuvarande chilenska regeringen, till exempel då flygtanks-fartyget Enterprise's besök år 1971 återkallades trots att besöket tillkännagavs av dr Allende. Det är också sant att krediterna till Chile från amerikanska och internationella lånekällor torkat upp under de senaste två åren, eftersom direktörer och bankirer ansett att Allendes regering inte är en god lånerisk.

Men dr Allende använde sin verbala sopborste alltför brett i Förenta nationerna, anklagade alla amerikanska firmor på grund av några fås försyndelser, utmålade Washingtons roll i alltför konspiratoriska färger och försökte samtidigt överskylla sin egen regerings misstag, vilka i mycket bidragit till Chiles pressande problem.

I redogörelsen för ITT:s misslyckade äventyr underlät dr Allende att berätta för sitt auditorium i Förenta nationerna, att Nixonadministrationen klokt nog ignorerade ITT:s vädjan om hjälp av CIA och andra regeringsorganisationer för att säkerställa, att Allenderegeringen inte ”kommer igenom de bistra närmaste sex månaderna”. På samma sätt finns det vitala utelämnade uppgifter i dr Allendes redogörelse för Chiles mellanhavanden med Kennecott- och Anacondabolagen.

Enligt hans utsago har Kennecott gått till domstol i åtskilliga länder i syfte att blockera försäljningen av chilensk koppar till dess att bolaget fått kompensation för sin nationaliserade egendom i Chile. Han underlät att säga, att Kennecott 1967 gick med på att sälja 51 procent av sina chilenska kopparaktier till president Eduardo Frei's regering, lånade Chile 92,7 miljoner dollar och hjälpte staten erhålla en export-importbankkredit på 110 miljoner dollar.

När Allenderegeringen tog resten av Kennecotts aktier 1971 lovade den adekvat kompensation, men istället begärde den slutligen 310 miljoner dollar från Kennecott som ersättning för ”omåttliga profiter”. Först därefter vände sig Kennecott till domstolarna. Dr Allende hävdar att Chile straffats därför att det sökt ”återfå egna grundläggande resurser”. Men återbördandet av kopparn började fredligt, då president Frei för Chile förvärvade majoriteten av aktierna både i Kennecott- och Anaconda-bolagen.

Dr Allendes värsta snedvridning av läget, var emellertid att han inför Förenta nationerna hävdade, att Chile ”uppnått den politiska mognad som behövs för att genom majoritetsval ersätta det kapitalistiska systemet med socialismen”. Dr Allende valdes till president med knappa 36 procent av folkets röster. Han har ingen majoritet på grund av vilken han kan basera ett genomfört socialistiskt system på Chile. Hans försök i den vägen ledde till den akuta oktoberkrisen, från vilken han endast räddade sig genom att bereda plats för militära ledare i sitt kabinett.” 46 Denna artikel i *International Herald Tribune* (ursprungligen i *New York Times*) är typisk för ett slags storborgerlig journalistik, vars program under formen av någon sorts på milligramvåg avvägd rättvisa i själva verket är djupt reaktionärt och vars innersta strävan är att till alla pris omge det

bestående samhället med ett sken av respektabilitet. Själva den moderata tonen är ett led i kampen och avser att genom sin, dock i realiteten endast formella, moderation utgöra en nobel kontrast till alla obehärskade radikala utbrott.

Vad *New York Times* i sak gör är att ta avstånd från den sociala demokrati Allende företrädde och att bekänna sig till den demokrati, som representeras av ”big business”.

Vad tjänar det till att svära på de siffror Allendes regering eller Kennecott-Anaconda stöder sig på i kampen om Chiles koppargruvor? De är både när det gäller produktionen, försäljningen, kostnaderna och profiten omöjliga att kontrollera för en utomstående. Det är allmänt bekant att den kapitalistiska bokföringens labyrint är betydligt mera svårforcerbar än den i vilken Theseus sökte det gyllene skinnet.

Vad som oberoende av alla siffror står klart är att Kennecott-Anaconda under årtionden profiterat på Chiles folk och den chilenska staten. Den ekonomiska kolonialism det är fråga om behöver inte diskuteras. Det finns inga hållbara argument för att försvara den. Om man ändå ett ögonblick dröjer vid *New York Times* argumentation är det för att den är så typisk för den försvarsattityd som kännetecknar den moderna kapitalismen. I denna artikel kan man kritisera tusentals artiklar.

Först erkännes i artikeln för att inge förtroende att oegentligheter från USA:s sida förekommit. Men de bagatelliseras. Man tar avstånd från ITT:s intriger. Så skjuter man fram något relativt likgiltigt, ett på oartigt sätt inställt flottbesök.

Efter detta diplomatiska preludium passerar man lätt på foten kreditblockaden av det demokratiska Chile. Vissa ”direktörer och bankirer” (märk väl: idel enskilda personer) har icke tyckt Allendes regering vara ”en god lånerisk”. Hur kan, underförstås det, Förenta staterna hjälpa det?

Sakläget är i själva verket ett helt annat. Världsbanken hade redan i princip godkänt ett lån till Chile på 200 miljoner dollar under Allendes föregångare Eduardo Frei och hade Allendes kristligt-demokratiska medtävlare i presidentvalet november 1970, Radomiro Tomic, segrat råder det inga tvivel om att lånet utbetalats. Men i och med att Allende segrade satte bojkotten genast in och lånet beviljades icke. Chef för Världsbanken var Mac Namara, USA:s tidigare försvarsminister, skeptisk till men ändå djupt engagerad i Vietnamkriget. Det råder inget tvivel om att denne, då han nekade Allenderegeringen lånet från Världsbanken gjorde det efter påtryckningar från sitt hemlands administration, den nobla Nixonadministrationen. Detta framhölls på Världsbanksmötet i Nairobi hösten 1973 och Mac Namara, som annars hyllades för sina insatser, hade på denna ömma punkt inget sakligt försvar att komma med. Detta påvisades också klart i en ledare i *Dagens Nyheter* författad av den kunnige Jan Magnus Fahlström.

Efter att på så sätt ha skjutit undan USA:s ansvar för kreditblockaden och erkänt en bagatell, karaktäriserad som ”klumpighet” — den inställda artighetsvisiten med *Enterprise* — var tiden mogen för *New York Times* att ropa in Pontius Pilatus på scenen och ställa fram det bekanta världshistoriska tvättfatet för rentvående av imperialismens händer: ITT:s intriger bagatelliseras som ”misslyckade äventyr” och ställdes i kontrast till Förenta staternas och dess administration förmenta vägran att engagera CIA och andra sådana organ i kampen mot Allende. Är inte den naivitet big business låtsas när det så passar rörande? *New York Times* var naturligtvis helt medvetet om, att Nixonadministrationens avståndstagande från ITT:s konspirationer *endast var officiellt*. CIA:s mot Allende riktade aktivitet i Chile hade ju på det mest övertygande sätt dokumenterats.

Så närmar man sig sakens kärna.

Kennecotts medgörlighet och generositet mot regeringen Frei framhålles och denna ställs — skinande i vita kläder — i kontrast till Allendes.

Kennecott Corporation hade som Job, hävdas det, tåligt suttit på sin askhög och först sedan Allende gjort sig skyldig till löftesbrott sett sig tvunget att processa mot Chile, hindra dess kopparförsäljning och begära embargo på dess kopparlaster.

Demokraten Allende hade, slutade *New York Times* majestätiskt, ingen rätt att tala i demokratins namn, han hade vid presidentvalet endast fått ”knappa 36 % av folkets röster”. Knappa? Är 36,3 % knappa 36 %?

Tidningen låtsades heller inte om, att Unidad Popular vid kommunalvalen den 4 april 1971 fick 49,75 % av rösterna. Den förteg också, att Allende alltid gjort genomförandet av ett konsekvent socialistiskt system i Chile beroende av absolut majoritet i parlamentet.

Världskapitalismen mobiliserades mot folkfrontens Chile

Det har sitt stora intresse att följa hur kampen mot Allendes försök att trygga den nationella självständigheten i Chile och införa sociala reformer, vilka kunde tjäna som mönster för andra latinamerikanska stater, ivrigt bekämpades av Förenta staterna och från dem spred sig till olika europeiska länder. I Europa var det särskilt den västtyska Springerpressen, som aldrig tröttnade på att förfasa sig över Allende, det kommunistiska hotet mot landet och på att beklaga det stackars chilenska folket, som så svårt reds av röda maran, denna hiskeliga häxa, som ständigt suger oskyldigt blod.

Arbetarrörelsen har verkligen något att lära av den spontana solidaritet och sammanhållning, som den internationella kapitalismen gav prov på i detta fall.

Allendes regim nedsvärtades på det mest skandalösa och samvetslösa sätt, men med himlande blickar och ideellt tremolerande röster. Den kapitalistiska pressen anlägger aldrig så människovänliga tonfall som då den vill skydda det menlösa och oförståndiga folket mot socialismen.

Till de främsta amerikanska inpiskarna hörde naturligtvis Alistair Horne's beundrade friskus till vän, mannen i pullover, den outtröttlige hedersmannen William F Buckley Jr.

I en artikel, införd den 12 december 1972 i *International Herald Tribune*, är han djupt upprörd över att Allende inför Förenta nationernas generalförsamling avslöjat de amerikanska konspirationerna för att störta hans regering. Han slutar artikeln med att ifrågasätta Allendes förstånd:

”Och så, därtill, går det rykte, att Allende är sjuk. Man säger inte av vad. Den teoretiska demoraliseringen av hans rörelse är en kongruent manifestation. Ledaren är slagen, hans legion uppriven. Det är en mycket gammal historia. Många kommer att ta det till hjärtat om det chilenska experimentet med kommunism verkligen nästan är över. Men det är goda nyheter för det chilenska folket.”

Någon nämnvärd lust att ha ett förhållande med sanningens gudinna har mr William F Buckley Jr tydligen inte. Men han är egentligen inte värre än andra.

Inför parlamentsvalet den 4 mars 1973 excellerade tidningsmännen, säkra på att Allende skulle förlora, i muntra skutt.

”Unidad Populars valchanser försämras uppenbart och med förvånansvärd öppenhet gör regeringspartierna ingen hemlighet härav” (*Neue Zürcher Zeitung* 22/1-1973).

På två långa breda spalter fördjupar sig tidningens korrespondent från Santiago i, hur fåfängt de lokala självhjälpsorganisationerna ("Juntas de abastecimientos y precios") söker förmå livsmedelsbutikerna att fördela sina varor på ett lojalt sätt.

Den 25/2 1973 återkommer den rättfärdige kämpen i *Neue Zürcher Zeitung* med ytterligare två digra spalter:

"Försörjningsläget blir alltmera kritiskt, vänteköerna framför matbutikerna blir allt längre . . .

Regeringspartierna avstår från början från att understryka regeringens prestationer och avstår i allmänhet också från att utlova nya prestationer. Istället predikar de klasskamp och abstrakta revolutionsparoller. Med hela propagandans och statsapparatusens makt hamrar de in i befolkningen, att krisen bara är en följd av oppositionell konspiration och sabotage."

Die Welts medarbetare tror på fruarna. "Kvinnorna kommer att avgöra med hur stora förluster folkfronten i Chile den 4 mars förlorar valet", heter det i rubriken. Han berättar:

"Maria Elena Hurtado, 23 år, mor till fyra barn ställer sig redan vid soluppgången i kön framför krämarbutiken i den av småfolk bebodda stadsdelen Nunoa i huvudstaden Santiago.

— Om jag någon gång skulle råka komma för sent vet jag verkligen inte, vad jag skulle ställa på bordet åt min familj. Tilldelningen av bönor, ris och socker är så knapp, att det inte blir något över för dem, som kommer sist.

Kött och matolja finns det ofta inte dagen lång.

— Det är tur, att vi nu har så rikligt med frukt. Oppositionens valarbetare delar ut flygblad bland de ingalunda misslynta fruarna. De nickar instämmande, när de läser:

— Låt för en gångs skull er man stå i matkön om han envisas med att understödja regeringskoalitionen.

Fru Hurtado menar, att hennes man håller sig till Unidad Popular, därför att hans lön hastigt ökat under president Allen-de. Men priserna har stigit ännu hastigare, tillägger hon eftertänksamt. Man kan ju numera knappast få vad man vill ha för pengar.

Damen i huset, som ligger i den förnäma stadsdelen Providencia, högtidlighåller på kvällen den lilla hönan i stekpannan, men säger som mild ursäkt:

— Ni förstår, mer har jag inte att bjuda på till middag.

Vid desserten kryper det fram, att man guskelov har sina förbindelser. För det tre- eller fyrdubbla normala priset kan man få nästan vad som helst i Chile."

Man riktigt ser för sig, hur den ene generalen efter den andre på kvällen före valet gick hem till sin villa med en lång köttkorv majestätiskt under armen för att fira den stundande valsegern.

Men trots livsmedelsbristen i fattigkvarteren, trots svarta börsen, trots flygblad, den lilla hönan i stekpannan, fru Hurtados bönor, ris och socker och hotet att männen själva skulle få stå i matköerna vann Allende och folkfronten valet. Istället för 36,3 procent av rösterna som vid presidentvalet erhöll Allende 43,9 procent. Det var visserligen inte tillräckligt för att krossa den oppositionella parlamentsmajoriteten, men det var ändå en seger.

Efter detta val den 4 mars 1973 misströstade reaktionärerna om att på laglig väg kunna störta Allende. Det ökade deras desperation, deras raseri, deras hat. Deras hopp stod nu till det, som är alla fascisters innersta, men i fredliga tider alltid in i det sista dolda önskedröm, hatdrömmen om kristallnatten, de långa knivarnas natt.

För alla som tror på en demokratisk framtid för mänskligheten och inte låter rubba sig i denna tro av polis- och knektväldets blodiga atavismer, är dock när allt kommer omkring och trots allt valet i Chile den 4 mars 1973 en källa till glädje och stolthet. Det visar nämligen, att det enkla folket inte — som de borgerliga journalisterna vilka tänkte med magen var övertygade om att det skulle göra — lät sig bestämmas av den obestridliga livsmedelsbristen och andra kortsiktiga, dagliga bekymmer utan höjde sig häröver i magnifik entusiasm för demokratin.

En utsikt för Allende

Intervjun, publicerad i *Die Welt* den 20 mars 1973, hade följande förlopp:

Fascismen hade inte kunnat triumfera i Chile, om inte de borgerliga partierna i nödens stund svikit demokratin och sällat sig till den förljugna propaganda av Hitler-Göbbelskaraktär riktad mot Allenderegimen, som förberedde den nuvarande träsköversvämningen. Ännu efter parlamentsvalet den 4 mars 1971 fanns det en allvarlig möjlighet att demokratin skulle kunna räddas.

Vid presidentvalet den 4 september 1970 kom de konservativas kandidat, den förutvarande presidenten Jorge Alessandri in som andra namn med 35,0 procent av rösterna och det kristligt-demokratiska partiets kandidat, Radomiro Tomic, hamnade på tredje plats med 27,8 procent. Vid parlamentsvalet den 4 mars 1973 blev däremot det kristligt-demokratiska partiet återigen det starkaste i kongressens båda kammare. Nu var frågan: Hur skulle detta parti ställa sig till Unidad Popular? Skulle det gå till höger eller vänster? Radomiro Tomic, partiets presidentkandidat 1970, förordade beslutsamt det senare alternativet. Han var beredd att återuppliva den politik partiet gjorde till sin, då det föredrog Allende framför den konservative Jorge Alessandri som president.

Den 19 mars 1973 intervjuade den västtyska Springertidningen *Die Welt* genom sin Santiagokorrespondent Manfred Neuber full av förhoppningar om Allendefientliga uttalanden Radomiro Tomic, som nu efter valet en kort tid stod i den politiska dramatikers brännpunkt. Neuber sökte hela tiden pressa Tomic på de socialist- och kommunistfientliga uttalanden, som han visste att *Die Welts* redaktion och reaktionära läsekrets väntade, men högst snopen var det något helt annat han fick höra. ”Utan oss kan ingen regering i längden reagera. Det är den chilenska realiteten, så anser Radomiro Tomic, advokat och professor i statsvetenskap och mellan åren 1965 och 1968 chilensk ambassadör i Washington.

Tomic representerar den starka vänsterflygel inom det kristligt-demokratiska partiet, som genom sitt votum i kongressen oktober 1970 hjälpte fram socialisten Allende till regeringen, så att han kunde slå in på ”den chilenska vägen till socialismen”.

På grund av Chiles katastrofala ekonomiska läge anser många anhängare av partiet nu detta beslut som ett misstag. En stor del av de kristligt-demokratiska önskar istället ett nära samarbete med det likaledes i opposition stående konservativa nationalpartiet.

Die Welt: ”För att kunna avsätta president Allende hade oppositionspartierna måst tillkämpa sig två tredjedels majoritet i senaten. Varför förklarade de kristligt-demokratiska detta icke som sitt mål under valkampanjen?”

Tomic: ”Därför att vårt parti icke är ett demagogiskt och oansvarigt parti. Att beröva republikens president hans ämbete är ingen aritmetisk lek. Har man en tredjedel av rösterna stannar han, har man två tredjedelar måste han gå. Om det vore så enkelt skulle redan ett halvt dussin presidenter under detta århundrade ha förlorat sitt ämbete.

Nej, det är först och främst en juridisk fråga. Presidenten kan blott anklagas på grund av klart

angivna och mycket begränsade skäl, som är preciserade i författningen. Vidare är det en moralisk fråga. Varje senator måste i en hemlig omröstning träffa avgörandet efter sitt samvete. Det är uttryckligen förbjudet att därvid följa något fraktionstvång. Slutligen är det en politisk fråga, som kan ha konsekvenser för samhällsfreden och den demokratiska samlevnaden. Därför måste de ansvarskännande partierna grundligt tänka sig för, innan de tillgriper det förfarande en författningsenlig anklagelse mot presidenten innebär.”

Die Welt: ”Den ideologiska konflikten mellan socialister och kommunister kunde leda till en splittring inom Unidad Popular.

Under vilka omständigheter skulle ni förorda de kristligt-demokratiskas inträde i en regering, som företrädde en mitt mellan vänster och höger?

Tomic: ”Efter valet den 4 mars kan mycket hända och stridigheterna mellan kommunister och socialister är ingalunda den viktigaste aspekten.

Under alla omständigheter tycks er fråga utgå från antagandet, att det kristligt-demokratiska partiet är en mittenkraft i Chile och önskar vara det. Eller att det skulle vilja ersätta det gamla radikala partiet. Vad vore då vårt historiska berättigande? Vilka nya och lönsamma mål kunde vi visa upp inför folkets ögon, inför ett folk, som håller sig vid liv med en mindre percapita-inkomst än 600 USA-dollar per år och vars ekonomi blott är i stånd att ge 31 procent av befolkningen arbete, ett folk, som saknar en halv miljon lägenheter och som till hälften är undernärt och inom vilket en tredjedel av barnen nödgas släpa på varaktiga andliga och kroppsliga skador på grund av hunger under de tre första levnadsåren?

Vet ni, att i det nuvarande samhällssystemet under tiden mellan 1930 till 1970 den chilenska valutan sjunkit i värde med ca 5 000 procent och detta utan att det här förekommit krig, revolution eller ekonomisk avspärrning? Att Chile 1970 — och i dag ännu mer — med undantag för Israel hade den största utlandsskulden per capita i världen? Och att den årliga tillväxtkvoten inom den chilenska ekonomin under de senaste 40 åren inte ens uppnått miserabla 2 procent per år?

Kort och gott: Vad kunde vi lova Chiles folk, om vi ansåg det vara vår roll att utgöra Mitten i denna kolossala medelmåttighet, som sedan mer än ett halvt århundrade mal sönder Chiles kropp och själ?

Slutligen får man inte glömma, att det kristligt-demokratiska partiet på sin kongress i mars 1971 förklarade sig vara 'ett socialistiskt, kommunitariskt, pluralistiskt och demokratiskt parti, vars historiska uppgift det är att i Chile upprätta ett socialistiskt, kommunitariskt, pluralistiskt och demokratiskt samhälle!”

Die Welt: ”Ert valprogram 1970 hade en viss likhet med Unidad Populars. (Här inskjuter Tomic leende: ”Inte bara en viss utan en långtgående likhet.”) Tror ni idag alltjämt på uppbyggnaden av ett socialistiskt samhälle utan marxism?”

Tomic: ”Jag är fast övertygad om, att inget underutvecklat land i Latinamerika (inte ens Brasilien) och förmodligen inget i världen kan finna en utväg ur det inre armod och den yttre avhängighet, som alltjämt håller sig kvar i detta århundrade, annat än genom socialistiska organisationsformer på det samhälleliga och ekonomiska området.

Dessa socialistiska vägar behöver inte motsvara den marxistiskt-leninistiska ideologin eller någon annan bestämd förebild. Annorlunda uttryckt: det förefaller mig uppenbart, att en önskan att bringa aktningen för människans grundläggande rättigheter i samklang med socialización, demokratisering av makten, kulturen och ekonomin mycket snabbt utbreder sig i hela den tredje

världen. Den katolska kyrkan i Latinamerika går exempelvis med beslutsamhet och mod i spetsen för fördömandet av dessa orättfärdiga politiska och samhällseliga traditionella institutioner, som kränker flertalet av befolkningens rättigheter och mänskliga värdighet. 'Latinamerika lever i syndens tillstånd', förklarade alla de i Medellin med anledning av påven Paul VI:s besök i Columbia församlade latinamerikanska biskoparna. Och de 'synder' de fördömde var 'det institutionaliserade våldet', sålunda orättfärdigheten i lagar, som stiftats av en minoritet till förmån för en minoritet, som i nästan alla länder under historiens lopp utövat den politiska, samhällseliga, ekonomiska och kulturella makten.

Säkerligen vet inte många tyskar, att 150 miljoner latinamerikaner — det är mer än hälften av befolkningen — måste klara sig på mindre än 100 dollar om året och att det nu finns ca 25 miljoner arbetslösa. Detta antal kommer fram till 1980 att ha stigit till 40 miljoner. Man vet inte, att 50 miljoner lantarbetare överlever på en liten jordbit, utan egendom, utan skolor, utan hus, utan värdighet och utan hopp. Och allt detta på en kontinent, som är den rikaste och minst befolkade på jorden och sedan 160 år oavhängig.”

Die Welt: ”Många utländska iakttagare frågar sig, om Chiles kristliga demokrater nu inte ångrar, att de vid valet av president i kongressen 1970 röstade på Allende?”

Tomic: ”Jag försäkrar er, att ni inte kan hitta en enda kristlig-demokrat i något så när framstående ställning, som i dag, år 1973, skulle förklara, att det för Chile eller Democracia Cristiana skulle varit bättre, om man försökt annullera resultatet av presidentvalet i september 1970, till exempel i den förhoppningen att kongressen skulle välja Alessandri, att denne skulle avstå och att så nyval skulle kunnat äga rum.

Detta hade icke blott utlöst den värsta tragedien i Chiles historia utan också betytt Democracia Cristianas självmord i detta land. Personligen känner jag ingen ansvarsmedveten kristlig-demokrat, som icke godtar det beslut vi då fattade.”

I denna intervju med den västtyska tidningen *Die Welt* framträder Radomiro Tomic som en rakryggad och omutlig demokrat och patriot, beredd att helhjärtat stöda Allende. Tyvärr felbedömde han vänsterflygelns inflytande inom det kristligt-demokratiska partiet och var tydligen inte, i varje fall helt, medveten om de machinationer högerflygelns ledare, Eduardo Frei och Patricio Alwyn, sysslade med i nära kontakt med Förenta staternas big business och Nixonadministrationens hemligt manipulerande krafter.

USA fruktade med rätta, att Allende och Unidad Popular genom Radomiro Tomic och det kristligt-demokratiska partiet skulle få majoritet i parlamentet. Amerikanernas ”osynliga hand” låg bakom Tomics och vänsterfraktionens utmönstring ur Democracia Cristiana och den envisa fanatism, med vilken Frei och Alwyn gång på gång avvisade Allendes närmanden och kompromissförslag. Utan deras och den kristligt-demokratiska högerflygelns förräderi, då det kom till kritan, mot demokratin skulle den fascistiska militärputschen inte varit möjlig. Vad betydde munnens bekännelse till den demokratiska författningen, när hjärtat lydde andra reaktionära intressen? Eduardo Frei och Patricio Alwyn hade redan i sitt inre svikit demokratin, då de hoppades på, att en militärkupp skulle föra dem till makten. Det råder inget tvivel om, att de nu är besvikna på den utveckling händelserna tagit, förskräckta över det barbariska blodbadet och djupt besvikna över, att generalsjuntan inte efter putschen, som de väntat, vädjat till dem att överta regeringen. Nu sitter de där i sin vrå som gamla kärringar med händerna i knät, besvikna, bedragna, förgrämda och äter bedragares och sina egna gärningars bittra frukt. Betrakta dem noga, bästa läsare. De är varnande exempel.

Hurudant var Chiles kommunistiska parti?

Det har nyss i det föregående skildrats, hur *Die Welts* Santiago-korrespondent vid intervju med Radomiro Tomic föreställde sig, att det fanns en inneboende konflikt mellan kommunisternas revolutionära inställning och Allendes socialistiska parti, ett reformistiskt parti. Tomic avvisade med en axelryckning denna naiva, omedvetet ur gammal nattstånden tysk nazism uppflutna inbillning, ty motsatsen var i verkligheten fallet. De chilenska kommunisterna ansåg, att Allende och socialistpartiet gick för bryskt och revolutionärt fram och ville ha en mera konciliant politik.

Här i Sverige har Alvar Alsterdal utgivit sina samtal med Tage Erlander och Macke Nilsson sina med Palme. På samma sätt har en framstående chilensk journalist, Eduardo Labarca, gått tillväga. I en bok betitlad *Corvalán, 27 horas*, som utkom några månader före presidentvalet den 4 mars 1973 och utgör en god källa för kännedom om Chiles kommunistiska parti och dess hållning vid tidpunkten ifråga redogör han för en etappvis genomförd, 27 timmar lång intervju med Luis Corvalán, det chilenska partiets generalsekreterare. Bokens värde har betydligt ökat mot bakgrunden av generaljuntans lögner.

För att ingen skall misstänka tendentiös färgläggning återges här ett referat av Labarcas samtal med Corvalán i en tidning, som väl omöjligt, respektabelt högborgerlig som den är, kan tilltros några kommunistiska sympatier.

Chiles pragmatiska kommunister var *Neue Zürcher Zeitungs* rubrik den 2 mars 1973 på nedanstående artikel:

”Chiles kommunistiska parti hör till de största, bäst organiserade och framförallt politiskt mest framgångsrika av Sydamerikas kommunistiska partier. Sedan 14 år tillbaka står Luis Corvalán, en närmast timid, mager och den småborgerliga idyllen närstående man som generalsekreterare i spetsen för detsamma. Nu i över två år har Chiles KP tillsammans med socialisterna, president Allendes parti och några mindre grupper delat regeringsansvaret.

Att i Chile efter över två års marxistisk regering den demokratiska ordningen alltjämt som förut består och den chilenska ”revolutionen” — med en av Corvaláns formuleringar — inte blivit ”en fest” som på Kuba, har man paradoxalt nog till väsentlig del de chilenska kommunisterna att tacka för. På grund härav befinner de sig nästan i samma ogemytliga och otacksamma situation som de kristliga demokraterna: de har till vänster om sig revolutionära ivrare på samma sätt som de andra till höger om sig har nationalistiska fanatiker.

Chiles KP har redan sin Sturm-und-Drangtid långt bakom sig och kännetecknas i dag av en utpräglad, nästan borgerlig pragmatism, för vilken partiet tidvis är berett att offra även ideologiska positioner. Den för 50 år sedan som Socialistiska Arbetarpartiet grundade rörelsen har sina rötter huvudsakligen i den organiserade arbetarklassen. Dess bemödanden att nå lantarbetarproletariatet sträcker sig inte längre tillbaka än till det tidiga sextiotalet. Dess taktik är de små stegens och dess mål är också mycket beskedligare än socialisternas. De fäster inte nämnvärt avseende vid de stora sprången mot socialismen, de nöjer sig med att röja väg. Mer vill egentligen heller inte Allende, men det tycks inte alla av hans egna anhängare begripa. Den kommunistiska realpolitik, som Allende, så långt han kan och får, följer möter hos en stor del av hans regeringspartner, vid sidan av socialisterna framförallt hos de små av ”idealistiska” revolutionärer konstituerade grupperna i Mapu (Movimiento Acción Popular Unitaria) och hos Izquierda Cristiana föga förståelse. Unidad Populars på klasskamp och klasshat uppbyggda propaganda har redan dragit konsekvenserna härav. Kommunisterna hör inte längre till revolutionens avantgarde, tillsammans med dem skapar man ingen revolutionär mystik. Socialistpartiets generalsekreterare Carlos Altamirano har nu övertagit kommunisternas vid

kommunalvalen år 1971 flitigt använda slogan ”Den, som väljer KP vållar fienden mest smärta” och tillämpar den på sig själv personligen.

Svänger de andra revolutionsfanan, så bemödar sig kommunisterna trogna sin Moskvakurs, om att konsolidera makten. För denna uppgift är de som knappast något annat parti i regeringskoalitionen predestinerade. De förfogar över ett hela landet omspannande nät med närmare 10 000 particeller. Deras organisation är stram och disciplinerad. Ingen får partiboken till skänks. Kandidaterna prövas efter alla konstens regler beträffande sin ideologiska och karaktärsmissiga tillförlitlighet och duglighet. Icke minst denna järnhårda organisation har kommunisterna att tacka för, att de så snabbt kunde övervinna de tunga åren under Gabriel Gonzales Videla. År 1946 hade de hjälpt radikalen Gonzales att bli president och belönades härför under fem månader med en ministerpost. Men förbundet höll inte länge och förvandlades till bitter fiendskap. Presidenten utfärdade den så kallade ”Lagen till demokratins försvar”, som förbjöd KP, berövade dess medlemmar de medborgerliga rättigheterna och tvingade dess ledare under jorden. Då de år 1958 åter legaliserades förmådde de att ständigt öka sin andel av rösterna vid valen och erhöll vid de senaste kommunalvalen knappa 17 procent. Otvivelt utgör de Allendes solidaste stöd. Partido Socialista, sålunda presidentens eget parti, saknar i hög grad samma organisatoriska disciplin och ideologiska koherens — en omständighet, som förklarar den ständiga växlingen i dess röstsiffror. Men med Allende som vallokomotiv lyckades det för första gången år 1971, att gå förbi kommunisterna och kring sig samla 22 procent av väljarna.

Av de 15 ministerposterna förvaltas tre av kommunisterna, däribland finansdepartementet. Deras betydelse är emellertid långt större än som framgår av ministerrepresentationen och Luis Corvaláns ord — han nöjer sig själv med en plats i senaten och bekläder inget regeringsämbete — bidrar väsentligt till regeringspolitikens utformning. Han tränger sig dock icke fram och verkar helst i bakgrunden. Eduardo Labarca en begåvad och mycket produktiv journalist, kommunist, har under en i flera etapper genomförd intervju försökt att åskådliggöra Corvalán tankevärld. Under samtal, som pågick i 27 timmar, uppstod på så sätt icke blott ett värdefullt historiskt dokument utan även ett politiskt manifest, som återspeglar det explosiva chilenska nutidsläget och är av betydelse för landets omedelbara framtid.

Hur ser Luis Corvalán, tidigare lärare och journalist och nu det chilenska kommunistpartiets generalsekreterare, några veckor före det avgörande parlamentsvalet på Allendes två regeringsår? Han snålar inte på självkritik och föregriper den av regeringen under valkampanjens sista fas iscensatta ”Mea-Culpa-Kampanjen”, ehuru han — hur kunde det vara annorlunda — i de växande försörjningssvårigheterna, de sociala spänningarna och i de politiska fronternas förhårdnande tycker sig kunna skönja en positiv aspekt och trots allt betraktar allt detta som bevis för att det verkligen äger rum en revolution i Chile. Han är dock beredd att medge, att det inte hittills lyckats regeringen att frammana en vilja till ”permanent offerberedskap” hos folket och skapa en ny arbetsmoral hos arbetarklassen. Han drar sig inte för att anklaga regeringen för opportunistisk lönepolitik och erinra om, att det i varje samhällssystem finns giltiga ekonomiska lagar. Visserligen förtiger han härvid, att de ekonomiska nyckelpositionerna, arbetsdepartementet och den centrala fackförbundsledningen inbegripna, hela tiden varit besatta av hans eget partifolk.

Vänstern, det förebrår Corvalán den, har alltför länge solat sig i den första framgångens eufori och härvid förbisett den elementära politiska regeln, att varje regering, även om den genomför en revolution, är underkastad en naturlig nötnings-process. Regeringens största fel är, att den inte gjort ett försök att vinna nya skikt och bredda sin basis. Kommunisterna ville alltid, framhåller han, följa strategin att uppskjuta klasskampen till ett senare skede och istället genomföra

revolutionens första fas med stöd av alla ”framstegsvänliga” krafter, även medelklassen och till och med den ”nationella bourgeoisien”. Omvänt företrädde socialisterna jämt ”den rena revolutionen” och eftersträvade för den skull att göra arbetarfronten till den enda bäraren av utvecklingsprocessen — en skillnad, som alltid kännetecknat de båda stora vänsterpartierna och nu blott mödosamt överklustrats. Det är därför framförallt kommunisterna, som är inställda på att behålla regimens pluralistiska utseende. Denna konception, som inte förenklat bör fattas som ett billigt dagspolitiskt alibi, har också hittills tillförsäkrat de få icke-marxistiska grupperna, bl a det till en oigenkännlig torso sammanskrumpnade radikala partiet, en ställning i regeringen och inför offentligheten, som överstiger deras reella maktbasis.

Ständigt återkommer i Labarcas samtal med KP-chefen den ekonomiska politiken. Corvalán förmår bortsett från den dynamiska expropriationsdynamiken inom den agrara sektorn och ifråga om gruvorna och bankyrkena endast att avvinna den få positiva sidor. Att den chilenska ekonomin påminner om en hög skärvor beror icke endast på ”det utländska monopolkapitalets så kallade osynliga blockad”, det låga kopparpriset och oppositionens sabotage. Corvalán är beredd att lägga en stor del av skulden på sig själv, dvs sitt parti, och regeringen. De av Allen-de ständigt utlovade och av näringslivet lika ständigt fordrade spelreglerna mellan staten och den privata företagsamheten har aldrig fastställts. Privatföretagen har lämnats ovisshet. Alltjämt saknas en klar och legal och framförallt i praktiken tillämplig avgränsning mellan privat företagsamhet, blandekonomi och hel statsegendom. Istället för lagen trädde ett större och större godtycke. Med genomskinliga ”legala” metoder har otaliga mindre och medelstora företag ställts under statligt förmyndarskap. En legal expropriering ägde visserligen inte — i avsaknad av rättslig grundval — rum, men de facto har dessa företag dock redan förvandlats till statsegendom. Under det att socialisterna vägrar att lämna tillbaka ett enda av dessa företag vill kommunisterna inskränka sig till att behålla monopolföretagen och sådana företag, som framställer strategiskt viktiga produkter och lämna tillbaka allt det andra åt de ”rättmätiga” ägarna.

Corvalán blir i detta sammanhang särskilt hård i tonen och betecknar den dittills bedrivna ”egendomspolitiken” som ”ödeläggande”. Den yttersta vänstern, i vilken han också tycks inräkna socialisterna, har, enligt hans mening, inte haft mera vett än att utan urskiljning besätta och expropriera, utan plan, utan mål och utan att betänka den skada de därmed åstadkommit genom att ”sprida skräck och panik bland de medelstora och små företagen”. Och resultatet: ”Investeringarna har gått tillbaka och en stor del av medelklassen har gått över till fiendesidan”.

Hur positiv, konstruktiv och riktig Corvaláns öppenhet på det ekonomiska området än är, så är den ändå inte riktigt trovärdig, enär han döljer det egna ansvaret, det kommunistiska regerings- ekipagens medansvar. Vad som återstår är ett skickligt försök att i god tid ta avstånd och begynna flykten undan ansvaret.

Särskilt beaktande förtjänar Corvaláns anmärkningar rörande den stora oktoberkrisen och de tre höga militärernas inträde i regeringen, två händelser, som enligt hans mening förändrat landets politiska panorama. Medelklassens strejk, som varade nära fyra veckor och därmed är nästan utan motstycke i den chilenska historien, utvecklade sig till en förtvivlad motståndskamp hos ett helt socialt skikt. Det politiska målet var uppenbart att framtvunga militärens ingripande. Striden ledde inte till seger för någon part även om utnämningen av armens högste befälhavare till inrikesminister först mera applåderades av oppositionen än av vänstern. Men så småningom har entusiasmen förskjutits: oppositionen har blivit skeptisk och regeringspartierna är tämligen tillfredsställda.

Enligt Corvaláns mening har dock det politiska läget genom militärernas inträde betydligt förbättrats för Unidad Popular. Det var för honom en av de stora överraskningar, som historien

ibland, enligt Lenin, håller i beredskap. Han tolkar det inträffade som ett framsteg och som ”ett tecken på styrka”, varvid han mindre tänker på stärkandet av vänstern och Allendes regering än på, som han framhäver, konsolideringen och bekräftelsen av den konstitutionella ordningen. Att stridskrafterna garanterar legaliteten betyder för kommunisterna ofantligt mycket, ty de fruktar ingenting så mycket som en statskupp och ett avbrott i den demokratiska kontinuiteten. Corvalán, 56 år och sedan 40 år medlem i kommunistiska partiet, är tillräckligt mycket realist för att inse, att kampen för socialismen inte endast beror på ”om idén är falsk eller riktig utan att den betingas av makten, den egna och de andras”. Fienden måste lära sig respektera och frukta folket. Men det är ännu mera önskvärt, att ”det bestående kraftförhållandet partierna emellan förändras och förbättras”.

Till de krafter, som i första hand intresserar Corvalán och KP, hör militären, den politiska oppositionen och kyrkan. Det militära kraftfältet — kanske mera genom den radikaliserade högeroppositionens förblindade tillvägagångssätt än genom dess egen förtjänst — har, tror Corvalán, överraskande snabbt förändrats till Unidad Populars fördel. Corvalán skulle inte ogärna se, att de tre militära ministrarna stannade kvar till över parlamentsvalet den 4 mars. Han bemödar sig utförligt om att leda förenligheten av de två intressesfärerna, militärens uppgifter och den revolutionära plikten, i bevis. Han gör det på ett sätt, som inte sällan erinrar om vissa programmatiska manifest vid den peruanska ”militärrevolutionen”. Konceptionen: ”Ett utvidgat fosterlands försvar” innebär, att ett land är fullt försvarsdugligt först då det övervunnit sin ekonomiska och sociala efterblivenhet och tillika tryggt sin nationella suveränitet, och detta är något Corvalán är helt införstådd med. Varför skulle det inte vara tänkbart, undrar han retoriskt till slut, att genomföra den ”chilenska revolutionen”, som ändå är så rik på egendomligheter, gemensamt med militären?

I det politiska kraftspelet mellan regering och opposition, som inför det kommande valet urartat till kompromisslös konfrontation, är det kristligt-demokratiska partiet en av de viktigaste komponenterna. Även efter de många schismerna och den ständigt reducerade andelen av rösterna förblir Eduardo Freis parti som tidigare den största individuella politiska kraften. KP, men även Allende, har därför alltid ägnat det en särskild uppmärksamhet. Försök att få till stånd en kompromiss med de kristligt-demokratiska, ses alltid med sympati av kommunisterna. Ett mål för KP är att inte helt driva de kristliga-demokraterna i armarna på högeroppositionen och att förhindra en permanent enhetsfront till höger. För dessa bemödanden är det kristligt demokratiska partiet utan tvivel tacksamt, det söker ju ständigt upprätthålla sin av förvittring hotade vänsterprofil. Å andra sidan bemödar sig alla regeringspartier, inklusive KP, att spela ut de vänstertrenderande krafterna inom det kristligt-demokratiska partiet mot varandra och provocera ytterligare splittringar. Om det lyckats Unidad Popular att ”styra om” en del av de kristligt-demokratiska krafterna till sina partier kan först valre sultatet visa. Det är sannolikare, att flera tidigare kristliga demokrater vandrat över till det högerinriktade nationella partiet än till Unidad Popular. Den naturliga polariseringen torde i den kritiska valkonstellationen ha ökat i styrka.

I det tredje, kanske mer moraliskt än politiskt relevanta och mätbara kraftfältet, kyrkan, är situationen i Corvaláns ögon gynnsam. Förhållandet till det officiella klerus och kardinalen beskriver han som ”vänskapligt och positivt”.

Luis Corvalán låter trots sin självkritik och öppenhet inget tvivel om partiets och regeringens beslutsamhet uppkomma. Regeringen kommer även utan majoritet i kongressen att behålla makten Allendes ämbets tid ut, till 1976. Författningen kräver ingen kongressmajoritet och ingen president före Allende har någonsin under hela ämbets tiden eller ens en längre period härunder besuttit den. Corvalán anför härmed endast historiska fakta och det finns ingen anledning att

härvidlag icke vara av samma mening som han.

— Vad händer efter 1976, om Unidad Popular förlorar valet och oppositionen vinner? Den frågan ställer man ständigt sedan Allendes ämbetstillträde. Corvalán blir svaret skyldig trots att hans intervjuare Labarca pressar honom på ett klart besked. KP-chefen svarar undvikande. Fallet, som för honom naturligtvis är ytterligt hypotetiskt, blir inte klarare genom paraboliska liknelser och det är därför lätt att påstå, att kommunisterna aldrig mer skulle avstå från makten.

Ordagrant slingrar sig Corvalán på följande sätt:

— Naturligtvis rättar vi vårt handlingssätt efter författningen och rättsordningen. Men det är också vår plikt att i vårt handlande ta hänsyn till påfallande nya realiteter, realiteter som genom den fortsatta revolutionära processen kommer att vara givna. Förverkligas våra programpunkter, så har motståndaren ingen chans att vinna ett val. Skulle han mot all sannolikhet ändå vinna torde det medföra mycket stora motsägelser mellan de sociala kampresultaten och författningens och rättsordningens bokstav, vilka skulle kräva nydefinition, låt vara inom rättsstatens ram.

Corvalán överlåter åt läsarna att själva dra sina slutsatser av detta.

Luis Corvalán är ingen ideolog. Han vet det och beklagar, att han inte som andra ”privilegierade” flera år suttit i fängelse, ty han har aldrig fått tid till studier. Den inre illegalitetsperioden tillbragte han relativt lugnt, eftersom han då ännu inte hörde till partiets mest prominenta medlemmar, även om han redan var utgivare av partiorganet *El Siglo*. I dag bor han i ett hus, som Pablo Neruda för generalsekreterarens räkning skänkt partiet. Corvalán är stolt över sitt ”kommunistiska” hem. Alla barnen, hans fru och till och med den 88-årige svärfadern är partimedlemmar. Han älskar hemlivet — så mycket, att han påstår sig inte ens ha reda på, hur mycket han förtjänar, eftersom hans fru sköter alla privata affärer. Corvalán är son till en folkskollärare och en i läsning och skrivning okunnig lantarbeterska. Kanske ligger redan därför ett visst docerande för honom. Men han förefaller knappast medryckande. Han saknar karisma. Han är en politisk praktiker, ”chefmekaniker” i en utomordentligt fungerande partiapparat. Och dock är han mer än en blott disciplinerad och offervillig partifunktionär, ty KP:s framgång under de förflutna åren är icke enbart en kollektiv prestation. Corvalán har en väsentlig andel i den. Det bevisar hans stillfärdiga men obestridda ledarskap.”

Så skriver *Neue Zürcher Zeitung*s Chile-expert något mer än fem månader före militärernas putsch. Karaktäristiken av KP och dess ledare Corvalán klargör utan möjlighet till bortförklaring lögnaktigheten i generaljuntans försäkringar, att de i sista ögonblicket räddade sitt fosterland från en kommunistisk kupp. Deras påståenden härvidlag är en direkt upprepning av Hitlers antikommunistiska mytologi vid maktövertagandet.

Luis Corvalán hör till dem, som överraskades och fängslades vid putschen. Generalsjuntan har kungjort, att han skall ställas inför krigsrätt anklagad för högförräderi. Vari skulle det bestå?

De verkliga högförrädarna bereder sig att döma en politisk motståndare, som hela tiden respekterat och hållit sig inom författningens ram, för högförräderi.

Om en indignerad världsopinion till förmån för Luis Corvalán kan rädda honom från att ställas inför arkebuseringsplutonen är ovisst.”

I den kända tidskriften *Les Temps Modernes*, januari 1972, publicerades ett samtal mellan president Salvador Allende och den bekanta journalisten Rossana Rossanda. Allende yttrade härvid:

— Om vissa personer tror, att en militärputsch inte skulle vara annat än ett ombyte av vakten

utanför presidentpalatset misstar de sig grundligt. Det blir ett nytt Indonesien. Tror ni att arbetarna kommer att låta sina industrier återtas? Och bönderna sin jord? 100 000 skulle dödas. Det bleve ett blodbad.

Uttalandet är i viss mån klarsynt. Det enda Allende misstog sig i var arbetarnas och böndernas förmåga till motståndskamp, då — inte hela armén — men utvalda delar av de väpnade styrkorna satte in de moderna elitvapnen, tanks och bombflyg, granater och napalmbomber.

Den moderna vapentechniken har givit militär elit, som endast behöver behärska några fundamentala förband, ökade kuppchanser och minskat förmågan hos folkets breda massa att motstå den militära elitens anfall. Militärjuntornas nederlag kommer oundvikligt, men långsamt, genom det vardagliga arbetets makt. Det är där kampen om mänsklighetens framtid ytterst står.

Vilken taktik? Överläggningar inom vänstern

Taktik! Riktig taktik! Kring detta kretsar alla verkliga politikernas huvudintresse, deras finurlighet, deras skarpsinne, deras intuition (ofta i vardagslivet kallad ”näsa”), deras skarpsinne och i undantagsfall deras genialitet.

Sålunda bör de taktiska överläggningarna mellan Unidad Populares olika partier och fraktioner i Lo Curro juni 1972, trots att man nu vet hur det gick, äga ett visst intresse. Vad betyder det för övrigt, att man nu vet, hur det gick? Kampen är ju ingalunda avslutad och de krafter, som generalsjuntan i sin ytlighet tror sig kunna utrota genom mord och våld, finns ju med säkerhet, eftersom de är inbyggda i hela samhällsmekanismen, kvar och kommer att påverka den fortsatta utvecklingen i Chile.

Överläggningarna i Lo Curro 1972 är därför ingalunda, bortsett från att de belyser det dåvarande läget i Chile, ur en vidare synvinkel oviktiga.

Helga Bohdal, som noga satt sig in i diskussionen, skriver (*Neues Forum*, Heft 239, November 1973):

”På grund av de ekonomiskt-politiska åtgärderna kom det till skarpa meningsutbyten mellan det kommunistiska partiet och det radikala å ena sidan, och det socialistiska partiets vänsterflygel, Mapu och den kristliga vänstern å andra sidan. Kommunistiska partiet företrädde den åsikten, att kraftförhållandena förändrat sig till Unidad Populares nackdel, emedan man gått längre än regeringsprogrammet förutsatte. I det aktuella ögonblicket måste man göra koncessioner istället för att ständigt skaffa sig flera fiender. Det gällde blott att trygga de anti-imperialistiska, anti-monopolistiska och anti-oligarkiska positionerna och inte gå längre. Den offentliga sektorn borde begränsas till nyckelindustrierna. Småbourgeoisens och medelklassens förtroende måste återvinnas, i det att deras rätt till privategendom och acceptabla vinster garanterades.

Det socialistiska partiet däremot tillskrev den ekonomiska krisen bourgeoisens motstånd. Den genom Unidad Populares maktillträde igångsatta politiska dynamiken gjorde varje stabilisering av status quo omöjlig. Under de givna förhållandena vore det inte möjligt för regeringen, att genom kredit- och skattepolitiska åtgärder utöva en effektiv kontroll över den alltjämt starka privata sektorn (60 procent av produktionen och 75 procent av distributionen). Trots den snabba nationaliseringen hade man inte lyckats förstatliga alla för en styrning av ekonomin viktiga industrier, eftersom exproprieringslagen av år 1932 blott tillät expropriering av missköta företag. Förstatligandena genomfördes relativt oordnat, då ju de lagliga skrankorna inte möjliggjorde ett konsekvent genomförande av ett nationaliseringsprogram. Det socialistiska partiet trädde ändå in för en snabb utvidgning av den offentliga sektorn och rekommenderade regeringen att härvid

stödja sig på arbetarna, som vid arbetskonflikter och ockupation av fabriker ofta fordrade sitt företags förstatligande. Andra krav var:

Högre beskattning av de stora inkomsterna och framförallt av vinsterna.

Förstärkt kontroll av varudistributionen genom JAP (råden för försörjnings- och priskontroll), vilka grundats som självhjälpsorganisationer i de proletära kvarteren och som med de ökade livsmedelssvårigheterna fått ständigt större betydelse.

Denna ekonomiska politik hade utlöst en skärpning av klasskampen och vore endast genomförbar genom en stegring av massornas mobilisering mot bourgeoisens motstånd.

Enligt det socialistiska partiets åsikt måste angreppen mot bourgeoisien företas snabbt för att förhindra, att den fick en andningspaus och kunde samla krafter. Istället för att till varje pris ingå förbund med småborgarna och medelklassen borde Unidad Popular söka ökat stöd hos trasproletariatet och de fattiga bönderna, vilka varit utslagsgivande för vänsterns framgång vid kommunalvalet i april 1971. För att vinna dessa samhällsskikt erfordrades, enligt socialistpartiets mening, en inkomstomfördelning till förmån för de lägsta inkomsttagarna,

samt avskaffande av de indirekta skatterna och en förändring av produktions- och importstrukturen med syfte att tillfredsställa de minst gynnades behov.

Det kommunistiska partiets försök att vinna små- och medelstora företagens understöd och förtroende vilade, menade socialisterna, på en diskutabel grundval. Tillspetsningen av klasstri-derna i de små och medelstora företagen, där de i lagen föreskrivna minimilönerna och de arbetsrättsliga bestämmelserna iaktogs i ännu mindre grad än i storföretagen, gick tillbaka till tiden före Allendes regeringstillträde. Men under det gångna årtiondet hade tyngdpunkten i arbetskonflikterna i själva verket förskjutits från det fackliga organiserade proletariatet inom gruvdriften och färdigvaruindustrin till de ännu knappt organiserade arbetarna i de små och medelstora företagen. Under 1971 organiserade arbetarna i de små och medelstora företagen, där enligt Unidad Populars regeringsprogram något förstatligande inte skulle förekomma, de flesta strejkerna och fabriksockupationerna. 56 procent av de chilenska industriproletariatet var sysselsatt i dessa små och medelstora företag. Misslyckandet i alliansen mellan proletariatet och småbourgeoisien och medelklassen kunde sålunda inte, enligt socialisterna, bero på "hjärn-inflammerade vänsterelement" ansvarlösa verksamhet utan hade sina orsaker i en skärpning av motsättningarna och klasskampen inom de små och medelstora företagen.

Bakom dessa ekonomiska divergenser mellan socialister och kommunister dolde sig skilda uppfattningar om den borgerliga statsapparaten. Det socialistiska partiet såg i de båda arbetarpartiernas kontroll över en del av statsapparaten en chans att utveckla ett dubbelvälde: framväxandet av en i förhållande till borgerliga institutioner oavhängig proletär maktapparat, som skulle urholka och slå sönder den borgerliga. Men för det kommunistiska partiet gällde det att erövra den borgerliga statsapparaten, inte att förstöra den. Arbetarnas och böndernas basorganisationer borde alltså inskränka sig till att stödja regeringen och till att utan autonoma maktcentra ge arbetarpartierna tillgång till olika delar av den bestående statsapparaten.

Under förhandlingarna i juni 1972 segrade det kommunistiska partiets linje, vilket ledde till att den tidigare ekonomiministern Vuscovic, som engagerat sig för snabb nationalisering, avskedades och till att förhandlingar (resultatlösa) upptogs med det kristligt-demokratiska partiet.

I augusti 1972 måste regeringen höja priserna på många livsviktiga produkter för att motverka fortsatt knapphet. Samtidigt tillkännagavs för oktober motsvarande löneförhöjningar. Priskontrollen, som införts i de fattigaste befolkningsskiktens intresse, hade i anslutning till

missförhållandet mellan tillgång och efterfrågan och regeringens oförmåga att kontrollera fördelningen gynnat smuggling till Peru och Argentina, där högre priser rådde, och utvecklingen av den svarta marknaden. Efter en framstöt av handlarna, som i augusti protesterade mot regeringens bekämpande av den svarta börsen genom att stänga sina butiker, gick bourgeoisien i oktober 1972 under ledning av de i denna aktion eniga kristligt-demokratiska och nationella partierna över till en generaloffensiv mot Unidad Popular.

Åkeriägarnas förbund manade sina medlemmar till strejk utan uppskov, varvid huvudsaken var att samla alla regeringsfientliga krafter till angrepp mot Unidad Popular, icke de av åkerierna framställda fackliga fordringarna. Till strejken, som i stor utsträckning finansierades av CIA, anslöt sig handlare, statstjänstemän, läkare, piloter i det statliga flygbolaget och skolelever i mellanklasserna. Repressalier mot arbetsvilliga åkeriägare och chaufförer, terroraktioner mot deras lastbilar och sabotage mot järnvägsnätet avsåg att framkalla en total paralysering av varudistributionen. Det stora genombrottet — utsträckandet av strejken till produktionen — misslyckades emellertid. Därmed strandade försöket att beslöja kampens klasskaraktär och att ge den sken av att vara ett uttryck för otilfredsställelse inom alla klasser med Unidad Populars politik. Arbetarklassen, som mest hade att lida under följderna av de ekonomiska svårigheterna, begrep orsakerna och var klar över, vilkas intressen som skulle betjänats genom ett nederlag för Unidad Popular. Kapitalist-strejken höjde proletariats politiska medvetande till en ny nivå och befäste aktionsenheten mellan arbetare av olika riktningar. Under klasstriderna i oktober 1972 stärktes de redan tidigare uppkomna Cordones industriales (råd, i vilka industriarbetarna inom en region bildade en samlad enhet) och JAP (råden för försörjnings- och priskontroll), genom vilka arbetare, pobladores, bönder och studenter tagit varudistributionen och hälsovården i egna händer.

Arbetarnas sammanhållning ökades under företagarstrejken under det att bland de strejkande vissa upplösningstendenser gjorde sig märkbara. Handlarna i de proletära kvarteren började under trycket av strejkens ekonomiska belastning att åter öppna sina butiker och många transportföretagare förklarade sig, låt vara en och en, beredda att under skydd av militären återuppta sitt arbete. Då arbetarnas kampkraft ökade och motståndarnas långsamt föll sönder gick initiativet inom oppositionen åter från ultrareaktionärerna över till de kristliga-demokraterna, vilka understödde militärernas inträde i regeringen som en garanti för det kapitalistiska systemets bibehållande.

Myten om Chiles militär och dess politiska opartiskhet

Då Allende den 2 november ombildade sin regering spred sig i utländska kretsar den märkliga myten om de chilenska stridskrafternas demokratiska karaktär och om deras traditionellt neutrala hållning vid samhällsliga parti- och klasstrider. Det var en skön spegel, i vilken konservativa generaler och överstar lite varstans, fann det behagligt att med sabeln i gehäng spegla sig. Det är inte så ofta ett lands officerskår anses framstegsvänlig. Som man sett lät emellertid till och med det chilenska kommunistpartiets generalsekreterare, Luis Corvalán, bedra sig av de vackra, lugnande spegelbilder i uniform regeringen Allende plötsligt kunde uppvisa för ett upphetsat folk. Själva överbefälhavaren för armen, general Prats, var inrikesminister. Vad kunde man mera begära?

I själva verket har den chilenska armen alltid ingripit till förmån för reaktionära regimer. Alain Joxe skingrade redan i juni 1973 (genom sin artikel *L'Armée chilienne et les avatars de la transition*) i tidskriften *Les Temps Modernes* myten om de chilenska generalernas opolitiska laglydnad.

År 1891 råkade president Balmaceda, som genom att förstatliga Chiles salpetergruvor ville göra sitt land oavhängigt, i konflikt med kapitalintressena i det chilenska parlamentet. Med brittiskt understöd avgjorde armen i ett blodigt inbördeskrig konflikten till den härskande handelsbourgeoisens förmån.

År 1932 gjordes ett putschförsök av en grupp framstegsvänliga militärer, som ville nationalisera koppar- och kolgruvorna. Men några dagar senare kom en motputsch, efter vars seger State Department erhöll försäkringar om, att de amerikanska intressena inte skulle antastas.

År 1939 misslyckades en komplott mot den dåvarande folkfrontsregeringen på grund av soldaternas lydnavsvägran. Generalerna förfogade ännu inte över alla det moderna blixtkrigets resurser.

Under de följande närmaste åren förtjänade armén bortsett från några små, snabbt kvävda putschförsök 1951 och 1955 till en viss grad sitt rykte som "Den stora tysta". Men år 1969 började åter de sällsamma överraskningarna. Marcel Niedergang (*Le Monde* 29 september 1973) berättar:

"Tacnazo, Tacnakasernens myteri "av yrkesskäl" i Santiago, oktober 1969, kom som en total överraskning. Trots händelsens "blygsamma" omfattning rådde under 48 timmar panik inom Eduardo Freis kristligt-demokratiska regering. Rebellerna, som valt general Roberto Viaux som ledare, mottog i själva verket besök av talrika officerare. De "legala" trupperna och flyget var nödbedda innan de gick med på att ingripa mot sina kolleger. Löftet om ökning av solden gjorde slut på denna egendomliga revolt, bagatelliserad av alla, ledarna och generalstabscheferna. Men det var ändå vid den tiden svårt att undgå märka det politiska trotset mot regeringen. I oktober 1970 återfann man för övrigt samme general Viaux i den konspiration, som utmynnade i mordet på general René Schneider, överbefälhavare för de väpnade styrkorna. Vilken symbol och vilket varsel! Allende i november därefter intågande i Monedapalatset vid sidan av alla politiker, som ett ögonblick försonats genom en ännu legalistisk armschefs död! Knappa tre år senare drevs Allende själv till döden av samma ledande politiker, som nu nöjt sig med att tvinga överbefälhavaren att avgå, chefen för en arms han inte längre kontrollerade, en statskupsarmé"

Så snabbt växlar allt på den moderna scenen. Mordet på general Schneider var avsett att förhindra Allendes val till president. Det samlade istället hans motståndare bakom honom. Men general Prats, som skulle rädda honom, splittrade istället nationen och gav hans mördare möjlighet att gömma sig bakom den legala nations spegelbild, som de visste med sig att de kunde krossa.

Allende var en skarpsinnig politiker. Han hörde inte till dem, som betraktade Tacnakasernens myteri som en bagatell. Genom att ta itu med arméns krav på bättre materiella villkor och ge den högre social prestige tillförsäkrade han sig för en tid dess lojalitet. Höga militärer drogs in i den ekonomiska planeringen och ledningen för stora företag inom den offentliga sektorn. Soldaterna engagerades i kampanjer mot analfabetismen och andra utvecklingsprojekt.

Trots detta kom de tre militärer, som i november 1972 trädde in i Allendes regering, varken dit som oavhängiga försvarare av konstitutionen, ehuru detta otvivelaktigt med general Prats i spetsen låg dem om hjärtat, eller som generösa medkämpar i Unidad Populars kamp mot de härskande klasserna.

I ett genom radio och television spritt tal gjorde general Prats, arméns överbefälhavare och inrikesminister, några dagar efter regeringsombildningen bekant, till vilket pris militärerna givit Unidad Popular sitt stöd: konservativa tidningar och radiostationer, som under oktoberstrejken ställts under arbetarkontroll skulle ges tillbaka till sina ägare. Reprivatiseras skulle också industriföretag, butiker, byggnadsföretag, vilka i oktober ockuperats och sedan dess hållits i gång

av arbetarna själva i egen regi.

Dessa uppgifter är hämtade från Helga Bohdal. Hon fortsätter:

”I januari 1973 bekantgjordes ett lagförslag, enligt vilket 42 företag inom en bestämd tidsrymd skulle exproprieras. Å andra sidan skulle ett utskott avgöra, hur man borde förfara (möjligtvis reprivatisering) med 143 företag, som exproprierats under oktoberstrejken. Såvida det inte var fråga om industrier, vilka var av speciell betydelse för den ekonomiska utvecklingen, skulle de återges till sina tidigare ägare.

Utarbetarna av detta lagförslag hade inte räknat med arbetarnas beslutsamhet, när det gällde att försvara en gång tillkämpade positioner. Så snart lagförslaget blivit bekant demonstrerade arbetarna i Cordones industriales mot detsamma och byggde barrikader.

Barrikader var redan föråldrade i Paris 1848, då general Cavaignac sköt sönder dem med sina kanoner, ännu mera föråldrade under Pariskommunens sista dagar i maj 1871 och de var rent tragiska i Berlin 1918 eller Budapest 1956. Men den stora traditionen från den franska och ryska revolutionens dagar lever kvar. Å, denna revolutionsromantik!

I Chile hade emellertid barrikadbyggarna än så länge stöd av två regeringspartier, socialistpartiet och Mapu och därför tog regeringen, för att inför det stundande valet i mars 1973 få slut på konflikten inom Unidad Popular, i slutet av februari tillbaka lagförslaget.

General Prats och de andra generalerna i regeringen förhöll sig under denna konflikt neutrala, men de var därför inte inaktiva på andra områden. I januari 1973 erhöll det statliga sekretariatet för kontroll av varudistributionen, vilket tidigare letts av en socialist, en ny chef, en luftvärns-general. Han anförtroddes uppdraget att reorganisera JAP, en nödvändighet, som alla vänsterorganisationerna även den yttersta vänstern, principiellt erkände. Luftvärnsgeneralen löste problemet på sitt sätt. Han inskränkte massorganisationernas arbetarkontroll och sökte centralisera all kontroll av livsmedelsförsörjningen hos det hos honom underordnade sekretariatet.

Spänningen mellan Unidad Popular å ena sidan och general Prats och militären å andra sidan växte, men militärerna stannade dock kvar över parlamentsvalet den 4 mars. Den 28 mars utträdde de emellertid ur regeringen.

Oron i landet tilltog och militären visade allt tydligare, åt vilket håll den lutade.

I maj 1973 organiserades en kampanj inom armén mot regeringens undervisningsreformer inom densamma, vilka avsåg att bekämpa analfabetismen och kombinera militärutbildningen med yrkesutbildning. Motkampanjen leddes av den tidigare arbetsministern, amiral Ismael Huerta, som därmed visade, hur det var beställt med hans radikala sympatier. Samma månad ställde sig vid en demonstration av oppositionspartierna i Valparaiso marinofficerare beskyddande framför demonstranterna, då karabinjärer ville skingra dem.

Mot slutet av maj riktade ett antal pensionerade generaler och amiraler en skrivelse till Allende, där de öppet förklarade, att enligt deras åsikt ett ingripande av armén nu var berättigat; regeringens ständiga kränkningar av författningen hade löst militären från dess lydnessplikt.

Allende, som naturligtvis såg den växande faran, försökte strax före den 29 juni för andra gången att få med militären i regeringen. Men generalerna ställde oantagliga villkor:

1. Infrysande av jordreformen.
2. Godkännande av högeroppositionens i kongressen beslutade författningsreform, enligt vilken alla nationaliseringar från och med oktober 1971 skulle återgå och fortsätta nationalisering-ar

göras beroende av kongressens medgivande. Allende hade med presidentens rätt inlagt sitt veto mot denna reform.

3. Anställande av militär i regeringsdepartementens mellanpositioner som garanti för att denna nya politiska linje faktiskt respekterades.

Den 27 juni förövades ett attentat mot general Prats, vilket otvivelaktigt hade till uppgift att undanröja det hinder överbefälhavaren alltjämt utgjorde mot en militär putsch. Undantagstillstånd förklarades i Santiago.

Den 29 juni kom putschen. Ett pansarregemente under överste Souper gjorde myteri och angrep presidentpalatset. Efter åtskilliga timmar slogs putschen genom inskridande av general Prats ner.

Tiden var ännu inte mogen. Men vad som hände den 29 juni 1973 kan betraktas som en generalrepetition inför den verkliga premiären, den blodiga och framgångsrika militära attacken mot civil lag och ordning den 11 september.”

Det har sitt psykologiska intresse att se, hur militärkuppen bagatelliserades inom Santiagos aristokratiska, bekymmerslöst mitt i samhällskatastrofen vegeterande kretsar. Där var denna händelse, som dock satte folkets väl och ve på spel, närmast ett litet intermezzo, snabbt omgestaltat till en pikant liten skandal. Slumpen har gett oss en ögonblicksbild av denna ytliga skvallervärld. Den åttonde juli publicerade nämligen Neue Zürcher Zeitung en artikel under rubriken ”Det misslyckade putschförsöket i Chile — en icke-officiell version” Man läser:

”Från Chile skrivs till oss:

Den yngsta revolten i Chile, under vars förlopp befälhavaren över ett pansarregemente, överste Souper, med 80 man och fyra tanks körde fram mot försvarsministeriet, vilket ligger mitt emot regeringsbyggnaden (Palacio de la Moneda), slog sönder ingångsdörren med en pansarvagn och i sammanhang härmed öppnade eld, har lett till frågan, om detta inte var ett försök att störta regeringen. Men det var obegripligt, att en överste som förfogar över 200 pansarvagnar skulle ha försökt, att med blott 4 stridsvagnar rycka till sig makten. Alldeles bortsett från, att detta mål lättare uppnåts om han med sina pansarvagnar trängt in i den lilla ”privatfästning”, som president Allende anlagt åt sig och tagit presidenten till fånga. Nej, det var verkligen inget putschförsök utan en regelrätt operettkomedi och det hela är så till den grad löjligt, att regeringen gör allt för att dölja sanningen. Det är därför strängt förbjudet att i radio eller pressen berätta något om denna affär, som skiljer sig från den officiella versionen.

Sanningen är dock följande:

På onsdagen den 27 juni kände en dam, som satt vid ratten till sin bil, igen överbefälhavaren för den chilenska armén, general Prats, vilken for förbi henne och hon räckte ut tungan åt honom. Generalen är tämligen avskydd i oppositionskretsar. Prats, en uppblåst påfågel med totalitära böjelser, drog sitt vapen och sköt på kvinnan, dock utan att träffa henne, stannade sin bil och smädade henne med vulgära uttryck. Denna händelse gick genom hela världspressen.* Detta en armöverbefälhavares uppförande väckte naturligtvis uppseende i landet och diskuterades mycket. På onsdagskvällen, alltså samma dag intermezzot inträffat, var det soupé för officerarna i överste Soupers regemente. Officerarna gjorde vitsar om general Prats. En officer sade, att han måste införa ett nytt vapen i armén, nämligen tungan, då den uppenbarligen var så farlig, att den måste bekämpas med revolver. Någon anmälde dessa samtal för general Prats och denne lät redan samma natt anhålla fem officerare och två civila, som var gäster vid soupén. Även denna

* Fascistisk lögn, för att inge förtroende

händelse spriddes genom nyhetsbyråerna utan att sammanhanget mellan de båda händelserna klarlades.

Överste Souper tillbragte hela torsdagen den 28 juni med att springa från general till general för att få sina officerare, som inte gjort något orätt, frigivna. Överste Souper hade emellertid ingen framgång med sina interventioner och befann sig för den skull i ett mycket upprört tillstånd. Han är bekant för sin häftighet. Man kallar honom i militärkretsar ”el loco Souper”, dvs ”den förryckte Souper”. Denne man beslöt sig nu tidigt på fredagen klockan 8,45, sålunda strax efter frukosten, att med fyra pansarvagnar och 80 man befria sina fem officerare, som kvarhölls på försvarsministeriet. Han for först dit, lade ingångsporten i spillror och begärde att få ut sitt folk. De utlämnades icke och han kunde helt naturligt inte köra upp till nionde våningen, där de anhållna befann sig, med sina pansarvagnar. I sitt raseri lät han skjuta. Då först vände han sig också mot regeringsbyggnaden och besköt den.

Detta var alltså ”det stora uppror”, för vars krossande man från alla håll lyckönskar president Allende.”

Det är onödigt att kommentera denna artikel. Dess ursprung, tendens och syfte är uppenbara. Helga Bohdal ger följande bild av situationen efter den ”operettkomedi”, som ovan beskrivits:

”Efter det första misslyckade putschförsöket den 29 juni greps Chile av en ny mobiliseringsvåg. Arbetarna och bönderna besatte fabriker och agrarreformcentra och upprättade brigader till deras bevakning och försvar. En nybildad regering, i vilken det inte befann sig några militärer framlade några dagar senare inför faran av en ny putsch en rad radikala åtgärder, som genast skulle vidtas:

1. Befordrande och utveckling av arbetar- och bondemaktens organisationer och deras kontroll över ekonomin.
2. Kontroll genom dessa organisationer av regeringstjänstemän och ledningen av förstatligade företag.
3. Uteslutande fördelning av livsviktiga produkter genom det statliga fördelningssystemet och JAP:s kontroll.
4. Snabb utvidgning av den offentliga sektorn, framför allt förstatligande av företag, som är viktiga för befolkningens försörjning.
5. Snabb expropriering av illa skötta jordbruk på mellan 40 och 80 ha.
6. Drastisk bestraffning av ekonomiska förbrytelser.
7. Prispolitik till förmån för arbetarna och bönderna, starka prisförhöjningar på icke livsviktiga produkter och lyxvaror och bevarande av stabilitet i priserna på livsviktiga varor.

Inför den hotande nya strejken från transportföretagarnas sida upptogs mot slutet av juli åter förhandlingar med de kristligt-demokratiska. De gjorde sitt stöd avhängigt av att alla beväpnade grupper utom arme och polis avskaffades, vidare av att fabriks- och jordbrukssockupationerna undertrycktes, den offentliga sektorn avgränsades och av att militär intogs i regeringen.

Den 9 augusti lyckades det Allende att åter förmå militären till ett regeringsdeltagande. Han hoppades, att detta skulle leda till en snabb nedläggning av den strejk transportföretagarna åter igen begynt. Men militärens medverkan var i augusti 1973 principiellt annorlunda än på hösten 1972. Hade dess regeringsengagemang i november 1972 alltjämt två sidor — stabilisering av Unidad Popular och samtidigt förändring av dess politik — så tjänade den i augusti 1973 blott till att förbereda inbördeskriget och stärka reaktionens krafter inför den förestående kraftmätningen

med arbetarklassen.

Under det att militärerna blott mycket lamt beslagtogs de strejkandes lastbilar, genomfördes sökandet efter vapen i fabriker och bostadskvarter konsekvent och brutalt. General Prats stämde en socialistisk parlamentsledamot inför rätta, därför att denne angripit och krävt en undersökning av en militärpatrulls mord på en arbetare vid sökandet efter vapen. Arbetardemonstrationerna riktade sig såväl mot den reaktionära offensiven som mot militärens brutala tillvägagångssätt mot arbetarklassen. Mot Carlos Altamirano (generalsekreterare i det socialistiska partiet), Miguel Enriquez (generalsekreterare i MIR) och Oscar Garreton (generalsekreterare i MAPU) inleddes en process, därför att de uppmanat soldaterna till lydnadsvägran mot putschistiska officerare. De ställdes också till ansvar för händelserna vid marinen i Valparaiso. Över 100 matrosar fasttogs i augusti i Valparaiso, därför att de i förmodan att deras befäl sysslade med en sammansvärjning organiserade soldaterna mot en eventuell putsch. Alla Unidad Populars partier fördömde fasttagandet och torterandet av matroserna och förklarade sig solidariska med Altamirano, Enriquez och Garreton. Men regeringen hade fullkomligt mist kontrollen över armen. Maktlös bevittnade Allende, hur det allt oftare kom till blodiga sammanstötningar i de sedan slutet av juni besatta fabrikerna.”

Den underordnade militärens illusioner

Den chilenska tidskriften *Chile Hoy* publicerade i sitt sista nummer före putschen (den 31 augusti/6 september 1973) nedanstående intervju med en underofficer R, vilken ger en inblick i situationen inom armén:

” — Vad betyder regeringen Allende för våra stridskrafter?

— Vi ser nya möjligheter, emedan man nu tar större hänsyn till oss än tidigare. Förr blev vi alltid tillbakasatta. Tidigare regeringar beaktade bara officerarna. Man betraktade oss som utan alla intellektuella förutsättningar och föga professionella. Nu, under herr Allende, som själv gjort sin värnplikt och på sin egen kropp erfarit vad armén är och som känner till rekryternas och trupppersonalens dagliga arbete, har läget förändrats.

— Vad befallningarna beträffar — kan ni begära, att man håller er underrättade om ändamålet med varje operation?

— Vi har befogenhet att fordra klara informationer och fullständiga besked. Då vi har våra tvivel om att vi är på den rätta vägen kan vi vända om och den, som ändå beslutar sig för att marschera på gör det, därför att han inte genomskådar vad som sker och inte känner till föreskrifterna. Man måste betänka, att då någon inträder i armén gör han inte detta för att tjäna någon viss officer utan armén som sådan och detta i anslutning till lagen och författningen.

Jag vet inte till exempel vad det fanns för anledning att följa kommandant Souper (putsch-generalen den 29 juni), vilken utfärdade en befallning, som varken svarade mot lagen, tjänstereglerna eller författningen. I ett sådant fall har jag rätt att göra motstånd och icke blott med ord utan även med vapen. Men den stående armén vet nästan ingenting om detta. Lagen är svårtolkad. Den säger, att man måste göra en överordnad uppmärksam på hans beteende, om hans order beror på något oegentligt. Man kan också begära att erhålla ordern skriftligt. Men det är klart, att det ändå ständigt krävs, att en överordnads befallning utförs. Lagen bestämmer, att man måste efterkomma en överordnads order.

Men låt oss anta, att jag skall utföra en kommandants befallning. Då vet jag inte, om jag därmed utför generalens order. Tror jag, att den ej överensstämmer med kommandantens kan jag begära

besked uppifrån. Först när jag är övertygad om, att allt är i sin ordning, behöver jag marschera.

— Efter vad ni hittills berättat förmodar jag, att ni i Altamiranos och den revolutionära vänsterns uppmaning att inte lyda putschistiska befallningar icke finner något med lagen oförenligt?

— Nej, däri ligger inget olagligt.

— Det stöder bara, vad som redan står i värnpliktslagen?

— Ja, ingenting annat. De har ingenting gjort, som inte har stöd i denna lag.

— Tror ni, att Altamiranos upprop öppnat ögonen på många?

— Ja, framförallt på officerarna.

— Hur så på officerarna?

— Emedan de nu är rädda. De ängslas nu för den stående armén. Situationen i marinen är densamma. Där har de fått exempel på, vad antiputschistisk olydnad vill säga. Officerarna har aldrig kunnat föreställa sig, att en underofficer skulle kunna leda en enhet, än mindre ett regemente, en bataljon, ett kompani vare sig i kasernen eller i strid.

— Och ni tror, att ni skulle kunna leda större enheter?

— Ja, det är utan vidare möjligt. Om vi är säkra på hur ministeriet vill ha det kan vi överta resten. Ty det är tjänstepersonalen i truppen, som utför arbetet inom enheterna och befordrar ordena. Officerarna inskränker sig till att underskriva order.

— Hur stort antal soldater befaller en underofficer i bästa fall över?

— Trettio man. Men man bör vara klar över, att generalen direkt behärskar ännu färre. De, som konkret betyder mest är clase (stamanställda och sergeanten, furiren och korpralen).

Varför? Därför att de personer, som gör militärtjänst, haft ett hårt liv fullt av svårigheter. I armén tillkommer stora problem i form av folk med ringa inkomst, som inte kunnat undandra sig militärtjänsten. Den, som har pengar, talar med Pedro, Juan och Diego för att själv slippa undan och det behövs inga märkvärdiga förbindelser för att åstadkomma detta. Men rekryten, som kommer till oss, har inte medel för att köpa sig fri. På det sättet kommer en massa kamrater i nöden samman och clase kommer ur samma skikt som rekryterna. De delar deras bekymmer och därmed också deras målsättning.

Om ni talar med en soldat, en rekryt så skall ni se, hur riktigt detta är. En underofficer är i stånd att få ett kompani att motsätta sig en officer, det kan jag försäkra er. Och om en officer skulle gå till handgripligheter mot mig finns där 120 gevär, som skulle försvara mig. Om en officer fattar ett beslut i strid mot vad någon i manskapsgraderna (en sergeant eller stamanställd) anser får han på skallen av soldaterna. Men för att det skall bli så måste man förstå att vinna folkets sympatier.

— Vad önskar man i armén?

— Ungdomarna vill ha förändringar.

— Vad är det fråga om för förändringar? Förändringar inom armén eller i landet?

— Förändringar i landet. Det ligger nära till hands, att sådana måste ske i nära förbindelse med armén. Vi känner oss ofta sårade av många tillmälen, som kastas oss i ansiktet: Statsmaktens bödlar, De två procentens (=godsägarnas) skarprättare, Morgontidiga lathundar, Onyttiga slagskämpar och andra sådana smädelsor.

Vi medger det. Vi är onyttiga, improduktiva. Men vi har sagt till officerarna:

Det är inte nödvändigt. För att bli nyttigare vill vi ha förändringar i armén. Vi önskar, att man utvidgar de korta studiekurserna, samtidigt som man utsträcker militärtjänsten till två år, varvid det sista året skall vara betalt. Härvid bör ENU:s (Escuela Nacional Unificada = Unidat Populars program för en utbildningsreform) grundsatser tillämpas. Praktisk och teoretisk utbildning skall gå parallellt. Hit kommer artonåringar och blir soldater. De är inte rustade för livskampen. Det är nödvändigt att en person av det slaget lämnar armén med ett yrke. Hur skall det åstadkommas? Genom studiekurser, genom vilka man får lära sig till murare, installatör, timmerman, elektriker, finmekaniska eller tunga arbeten, så att man, när man lämnar värnplikten, är rustad för livet. Och vad jordbruket beträffar skall soldaten lämna truppen som agrartechniker, vinodlare, boskaps-skötare eller som utbildad för vägbyggen, bevakningsanläggningar, traktorskötsel. Männerna skall utbildas för arbetet i fabriker och verkstäderna. Som det nu är förbereds soldaten inte alls för livskampen. Om de åtgärder vi föreslår vidtogs skulle man inte längre anse oss som improduktiva och onyttiga. Soldaterna skulle bli en förnyande kraft i samhället.”

Så yttrade sig enligt Chile Hoy strax före militärputschen en underofficer, vars sympatier och förhoppningar alldeles tydligt låg på Unidat Populars och Allendes sida.

I *l'Humanité* ges den 3 november 1973 en skildring av motståndet inom armén mot kuppgeneralerna:

”Trots all diskretion och den dödstystnad som generalerna iakttagit, börjar man få veta vad som verkligen ägde rum i talrika kaserner alldeles före putschen den 11 september och strax efteråt. Absolut trovärdiga informationer som vi fått från Santiago bekräftar att putschisterna mötte våldsamt, ibland blodigt motstånd inom arméns egna led. Detta motstånd krossades med bomber och granater, men den besvärliga situationen består och det är otvivelaktigt detta som, åtminstone delvis, förklarar general Pinochets uttalande:

— Det inre krigstillståndet skall bibehållas på obestämd tid.

Vilka är fakta? Alla talade om, att en statskupp var under förberedelse. Men i generalstaben var endast en handfull officerare med hög rang insatta i de tekniska arrangemangen, datum, timmar, de praktiska dispositionerna. ”Högst ungefär fyrtio officerare”, enligt vad en av juntans fyra generaler i förtroende yttrat.

Då man förutsåg en folklig massripost mot en statskupp av klassisk typ och då man också tog inställningen hos vissa enheter inom armén med i räkningen, beslöt man att utlösa ett ”blixtkrig” med utnyttjande av flygets och marinens eldkraft.

Utförandet av dessa operationer anförtroddes åt omsorgsfullt utvalda officerare och några numeriskt föga talrika enheter. Detta ledde till att flera dagar efter den 11 september ingen avlösning av de styrkor som var engagerade i repressalieaktionerna var möjlig.

Putschens organisatörer var tvungna att betjäna sig av ”särskilda kännetecken” för att skilja de detachement, som direkt användes som spjutspetsar vid statskuppen från andra, mindre pålitliga detachement, som var förbjudna att lämna sina förläggningar.

Från den 10 september, dagen före putschen och under de närmaste dagarna efteråt har man kunnat konstatera tre former för det militära motståndet mot fascistkuppen:

1. Vägran att delta i statsomvälvningen,
2. Öppen revolt, i vissa fall åtföljd av beväpnade sammanstötningar i flera kaserner.
3. Överlämnande av vapen från karabinjärens sida till civila.

Under natten mellan den 10 och 11 september arresterades talrika högre officerare, soldater fysiljerades. General Prats,

den tidigare överbefälhavaren, sattes under sträng arrest, sedan han ”ombetts” att lämna Chile för Buenos Aires. Men hans familj skulle stanna i Santiago. Juntan tvekar inte, när det gäller att behålla ”gisslan”.

Bland de, som arresterades, befann sig också amiral Montero, överbefälhavare för marinen, general Bachelet (flyget), generalerna Pickering, Urbina, Sepulveda. Var är de? Vad har det blivit av dem?

Hela morgonen den 11 september var infanteriskolan (belägen i kommunen San Bernardo), regementet Buins förläggningar (i kommunen Conchali), karabinjärearnas underofficersskola och dess byggnader, Vina del Mars husarkasern och en infanterikasern i San Felipe — där överste Cantuarias dödades — skådeplatser för strider mellan deltagare i och motståndare till putschen. Vid infanteriskolan i San Bernardo fortsatte motståndet till klockan 15. Det var nödvändigt att sätta in pansar och flyg för att få bukt med soldaterna, som beslutat sig för att vara trogna mot landets lagliga regering. Man vet inte hur många militärer som dödades. De som lyckades undkomma jagades hela natten. De infångade tvingades gräva en massgrav vid Cerro Chena, i vilken deras dödade kamrater begrovs liksom offer för repressalier i fabriker och förstäder. Därpå avrättades fångarna i sin tur.

I underofficersskolan för karabinjärer var antalet dödsoffer särskilt stort. Skolan räknade 180 underofficerare kommenderade av 20 officerare. Beordrad att delta i repressalieoperationerna svarade överste Victoriano Sanchez, att han inte förfogade över några transportmedel. Sedan sammankallade han sina underordnade och informerade dem om situationen. Underofficerarna vägrade att ansluta sig till statskuppen. En emissarie från juntan anlände med order från general Mendoza (”denne klängväxtgeneral”, enligt president Allende), som uppmanade underofficerarna att lyda och tillkännagav att general Josaria Sepulveda kommenderande chef för karabinjärearna hade avskedats. Skolan omringades av putschister. Elektricitets- och vattenledningarna avskars. Därefter kom det till sammanstötningar. De fortsatte till torsdagen den 13 september. Skolan bombarderades av flyg — Hawker Hunters — och av tankkanoner posterade i omgivningen . . .

Pinochet, i dag och för ögonblicket nominell chef för juntan, Magliocchetti, tidigare minister i Allendes regering och idag kabinettschef hos general Leigh, general Torres de La Cruz, general Brady (organisatören av autodaféerna på böcker, marxistiska eller icke) upphörde aldrig fram till morgonen den 11 september att bedyra sin ”laglydighet” och sin lojalitet mot Chiles legitima regering.”

Sammanfattning: Klasskampens bakgrund

I *Neues Forum*, november 1973, ger Hans Bednar en initierad bild av den ekonomiska bakgrunden till klasskampen i Chile. Den följande framställningen bygger i huvudsak på denna.

1. Stagnation under Allende.

En återblick på den ekonomiska utvecklingen i Chile under de senaste 50 eller 60 åren visar en snabb utvidgning av den industriella produktionen fram till 1955, varpå följde en tilltagande stagnation, vilken varade fram till Allendes ämbetsinträde 1970 — avbruten av ett svagt konjunkturuppsving i början av 1960-talet. År 1970 utgjorde industritillväxten 0,8 procent, 1971 rentav inte mer än 0,3 procent.

Visserligen hade under de perioder, då den neokoloniala utsugningen inte effektivt kunde

genomföras — under världskrisen på 1930-talet och under andra världskriget — en snabb industrialiseringsvåg satt in, men då det imperialistiska systemet återvann sina krafter ökades och stärktes undan för undan Chiles ekonomiska beroende. Under de närmaste åren efter 1940 kom 35-40 procent av alla investeringar från staten och under denna period genomfördes storartade industrialiseringsprojekt (framförallt utbyggnad av råvaruindustrin och byggandet av järn- och stålverken i Huachipato), men från mitten av 50-talet saknade staten, samtidigt som utlandsskulden växte, pengar för sådana stora investeringar.

Den nationella bourgeoisie var övervägande sysselsatt i utrikeshandeln och kreditväsendet och visade föga benägenhet för produktiva insatser. Då privatkapital investerades i industrin var det företrädesvis på lyxkonsumtionens genom importinskränkningar avskärmade område, där på grund av arbetsmetoderna höga profiler garanterades. Likaså koncentrerade sig de utländska industriinvesteringarna på detta område för att genom dotterfirmor kringgå importhindren. Dessa industrier inriktade sig på den marknad, som utgjordes av ett begränsat, privilegierat stadsskikt. Den förhållandevis ringa efterfrågan stimulerade inte till industriella utvidgningar.

En egen maskinindustri saknades. Företagens utrustning och de befintliga industrianläggningarnas behov av reservdelar måste helt tillgodoses genom import.

Karaktäristiskt för den chilenska ekonomin är vidare dess ytterligt höga monopoliseringsgrad. År 1960 förfogade nio företag över 25 procent av industrikapitalet. Ännu tydligare blir denna koncentration om man kastar en blick på det med industrikapitalet nära förbundna bankväsendet. 4,2 procent av kreditbolagen disponerade över 59,2 procent av kapitalet. 5 procent av aktieägarna innehade 69 procent av alla aktier.

Varken med hänsyn till profiten eller konkurrensen fanns det sålunda något tvång att expandera eller att införa rationella arbetsmetoder. Kapaciteten utnyttjades endast till 75 procent och den höga profitkvoten (28 procent av totalkostnaderna) medförde en prisnivå, som uteslöt en stor del av den arbetande befolkningen från olika slags konsumtion samtidigt som de gjorde chilenska varor konkurrensodugliga på exportmarknaderna. En i Chile fabricerad cykel kostar exempelvis mer än en med tull och transportkostnader belastad cykel, som importerats från Västtyskland. Denna förkrympning av den potentiella marknaden är en bidragande orsak till den rådande stagnationen.

Bednar framhåller det inte särskilt, men det säger sig självt, att ägandeförhållandena och privilegierna i Chile blivit en hämsko på produktivkrafterna och att detta blivit en explosiv, revolutionär kraft.

2. Jordbruket.

Den mest explosiva delen i Chiles ekonomi utgörs emellertid av jordbruket. Fram till 1930-talet var Chile ett agrart exportland. Men situationen förändrade sig från och med 1940-talet. Sedan dess uppvisar utlandshandeln en ständigt stigande deficit, när det gäller agrarprodukter. Den uppgick 1960 till 45 miljoner dollar och 1968 redan till 130 miljoner dollar. Importen av livsmedel ökade 1960-68 med 68 procent och utgjorde mellan 20 och 30 procent av den totala konsumtionen. Denna livsmedelsimport utgjorde ett ständigt och svårt tryck på handelsbalansen.

Det säger sig självt utan att Bednar särskilt behöver påpeka det, att man här, då bojkotten av Chiles främsta exportartikel, koppars, av den amerikanska kapitalismen sattes in som ett vapen mot Chile, har att söka en av de mest avgörande orsakerna till svårigheterna med livsmedelsförsörjningen under Unidad Populars regim. De utländska kreditrestriktionerna ökade krisen. Varje tal om socialistisk misshushållning, ett älsklingsämne i den kapitalistiska argumentationen mot arbetarrörelsen, är åtminstone för regeringen Allendes del missvisande.

Nära en fjärdedel av de livsmedel folket behövde kunde inte på grund av valutabrist importeras samtidigt som de kapitalinvesteringar, som hade behövts för att rationalisera jordbruket omöjliggjordes. Böndernas revolutionära energi och entusiasm kunde icke kompensera sådana bortfall som de nämnda och härtill kom åkeriägarnas strejk, som syftade till att avskära städerna från livsmedelstillförsel.

Saxen mellan den stagnerande nationella produktionen och den oavbrutet på grund av den snabba befolkningstillväxten ökade efterfrågan, utgör som Bednar understryker, både ifråga om jordbruks- och industrivaror förklaringen till den konstant galopperande inflationen i Chile. Inflationen var ingalunda ett verk av Allende — konsumentprisindex steg från 1958 till 1969 från grundtalet 100 till 1236 — men galoppen ökade naturligtvis genom de löneförhöjningar Unidad Popular införde samtidigt som priskontrollen visade sig föga effektiv. Luis Corvalán karaktäriserade också, som man torde erinra sig, Allendes lönepolitik som opportunistisk, varvid han dock främst måste ha haft de små och medelstora företagens bärkraft i tankarna.

Orsakerna till deficiten inom jordbruket, betonar Bednar, ligger uteslutande i de föråldrade ägandeförhållandena och den även för Sydamerika exceptionella monopoliseringen av jorden. 1,3 procent av jordägarna förfogade före Allende över 66,5 procent av all jord, under det att 61,8 procent av bönderna måste försörja sig på 1,8 procent av jorden. Latifundierna kunde i vissa fall omfatta 3 miljoner hektar, men småbrukarens genomsnittliga jordbruk bestod endast av 2,6 hektar.

Vilka sociala klyftor! Skillnaden mellan godsägarens hacienda och jordproletärens koja var oerhörd! Därtill kom den härskande klassens ytliga och övermodiga levnadsstil.

Vid sidan av de sociala motsatserna resulterade de ekonomiska klyftorna inom jordbruket i stagnation. De stora herrarna hade inget behov av att, eftersom tillgången på arbetskraft var riklig och inkomsterna från de väldiga arealerna ändå tillräckliga, rationalisera och intensifiera den agrara produktionen. Våldiga områden på deras egendomar fick ligga för fädot och godsägarmagnaterna hade ändå kapital över att sätta in i industrin och handeln. Så uppkom den gammaldags sammanflätning mellan jordbruks- och stadskapital, godsägare och industrikapitalist, som var ett så karaktäristiskt drag i Chiles ekonomi.

Wolfgang Hallgarten, den grundligaste utforskaren av nazismens ekonomiska förutsättningar, har i sitt grandiosa verk ”Imperialismus” pekat på, vilken betydelse vad han kallar ”das Bund von Korn und Eisen”, förbundet mellan riddargods och masugn, östpreussisk jordägare och västtysk industrikapitalist hade för uppkomsten av nazismen med dess traditionella blod-och jordmystik å ena sidan och dess arbetarfientliga, herremans-inställda ledarkomplex å andra sidan.

Förhållandena var mycket enklare och skalan mindre i Chile, men kombinationen av sociala element likartad. På båda hållen fanns det också en uppåtsträvande medelklass, full av underdånig beundran för de rika och mäktiga och angelägen att markera avstånd nedåt, gentemot arbetarklassen och jordbruksproletariatet, och en militär som odlade sin kastanda.

På samma sätt som i tyska riket fanns det i Chile på grund av den sociala strukturen speciella förutsättningar för en blodtörstig nazism. I det ena fallet utlöstes den av världskrisen, i det andra av en konstant ekonomisk kris och stagnation.

3. Gruvdriften.

De största tillgångarna i det chilenska folkhushållet representeras otvivelaktigt av gruvdriften, koppar- och järngruvorna. År 1970 utgjorde 87 procent av exporten gruvprodukter, därav kom 77 procent från koppargruvorna. Innan de nationaliserades (51 procent av aktierna) under president Frei låg de helt i amerikanska händer. Gruvbolagen utgjorde inom ramen för folkhushållet i

övrigt närmast självständiga enheter, en sorts stater i staten, försörjda utifrån genom import från USA. Gruvarbetarna var efter chilenska förhållanden högt betalda, men det påverkade inte den nationella ekonomin i stort, eftersom endast ca 3 procent av befolkningen var sysselsatta i gruvorna. Den enda nytta staten drog av landets främsta naturtillgångar var skatterna, som utgjorde mellan 20 och 35 procent av statsinkomsterna. Av gruvbolagens inkomster före nationaliseringen, under perioden 1960-64 ca 250 miljoner dollar per år, transfererades ca 120 miljoner dollar till USA och utlandet. Detta belopp, som kunde använts till inhemsk kapitalackumulation och nationella investeringar undandrogs sålunda det chilenska folket. När Allende förstatligade resten av den amerikanska kapitalandelen i koppargruvorna svarade de exproprierade bolagen genom en internationell bojkott, med starkt fallande kopparpriser som resultat.

Detta visar, att priserna på världsmarknaden, åtminstone i fråga om vissa produkter, inte längre, som vissa gammaldags ekonomer föreställer sig, bestäms av fri konkurrens utan kan manipuleras av de gigantiska monopol- eller oligopol-företagen. Det är särskilt de underutvecklade, råvaruproducerande länderna, ”den tredje världen”, som på så sätt exploateras.

Den första åtgärd de amerikanska koncernerna vidtog, då Allende nationaliserade gruvorna, var att dra tillbaka hela den ledande personalen och alla experterna. Relativt oerfarna chilenaers övertagande av driften förde i de flesta gruvorna till en stagnation i produktionen eller till absolut tillbakagång av densamma (till exempel i El Teniente-gruvan). Trots detta kunde genom upptagande av drift i två nya gruvor 1971 totalproduktionen ökas med 10,3 procent.

Koppargruvornas övergång till den statliga chilenska organisationen CODELCO beledsagades, som redan antytts, av ett plötsligt fall i kopparpriset på världsmarknaden. Priset föll, för att gå närmare i detalj, från 716 pund per ton år 1970 till 415 pund år 1971 och rörde sig på denna nivå ända till mot slutet av 1972. Först på sommaren 1973, då fascistkuppen redan låg i faggorna, steg kopparpriset åter och nu till en rekordhöjd på 850 pund. New Yorkbörsen reagerade snabbast på generaljuntans putsch med en höjning dagen efter på 10 procent och efter ytterligare någon dag följde London efter.

Allende hade planerat att använda inkomsterna från kopparexporten för nödvändig import av livsmedel, men också för fortsatt industrialisering av landet. Istället nödgades han kämpa med yttre och inre spöken. Gruvarbetarna strejkade och ville, fastän de redan i lönehänseende intog en undantagsställning, ha mera betalt. Allende förklarade 1971:

— Om ni tror, att gruvorna nu tillhör er, misstar ni er. De tillhör hela folket.

Trots detta nödgades han i juli 1973 sedan gruvearbetarna vid El Teniente strejkat i 75 dagar, för att återställa lugnet, gå med på deras lönefordringar.

4. Polariseringen av klasserna.

Låt oss åter lämna ordet åt Hans Bednar. Han skriver:

Den ekonomiska stagnationen gick hand i hand med en skärpning av de sociala motsättningarna. Produktionstillväxten inom industrin och jordbruket motsvarade inte befolkningstillväxten (ca 2,4 procent årligen). Särskilt inom masskonsumtionen ägde en betydande minskning per capita rum. Denna utveckling innebar en tilltagande utarmning av den sämsta ställda befolkningen, lantarbetarna och småbrukarna. Under det att inkomsten per capita inom jordbruket år 1960 ännu utgjorde 39,6 procent av det totalekonomiska genomsnittet hade den år 1969 sjunkit till blotta 30 procent. Den inom ramen för den galopperande inflationen pågående inkomstfördelningen gynnade framförallt handels- och servicesektorn, som i motsats till den produktiva,

varuproducerande sektorn inte höll sig inom några bestämda gränser. Bednar kunde här tillagt, att det är fråga om ett internationellt fenomen i alla industristater och en av orsakerna till, att inflationen under, såsom man säger i USA, den postindustriella epoken är ett så svårbemästrat problem. Tydligt reproducerar det sig också i stater, vilka ännu är på väg in i en genomförd industrialisering. Det är ett förhållande, som ännu icke är tillräckligt studerat.

År 1960 var 37,8 procent av den chilenska arbetarbefolkningen sysselsatt i servicesektorn, 1971 redan 45,6 procent. Utarmningen på landsbygden medförde en flykt till städerna, som framförallt då i Santiago, medförde en fördjupning av de sociala klassklyftorna. Invånarantalet i provinsen Santiago steg mellan 1960 och 1970 från 2,5 till 3,5 miljoner. En stor del av de nyinflyttade kunde inte integreras i den ekonomiska och sociala strukturen. Sålunda uppkom i utkanten av städerna fruktansvärda slum- och fattigområden.

Redan 1964 då Eudardo Frei, det kristligt-sociala partiets kandidat, valdes till president var det uppenbart att dessa komplicerade missförhållanden endast kunde bemästras genom djupgående strukturförändringar och reformer. Den kristligt-sociala retoriken var också synnerligen radikal och vänsterbetonad. Men det visade sig att Freis parti, Partido Demócrata Cristiano, var ur stånd att ta sig ur den traditionella klasspräglade skuggvärld som utgjorde dess ideologiska basis. Reformerna stannade vid halvmesyrrer.

Visserligen gick vid nationaliseringen av de tre stora kopparbolagen 51 procent resp. 25 procent av aktierna över i den chilenska statens ägo, men Chiles vinstandel steg ändå inte. Vid exproprieringsförhandlingarna erhöll amerikanerna vissa garantier. Slutresultatet blev, att den chilenska staten kunde tillgodogöra sig 50 procent av vinsten, men samtidigt måste bära 75 procent av de löpande produktionskostnaderna. På samma sätt blev jordreformen hängande i luften på grund av de stora godsägarnas motstånd.

För att få ett grepp om landsbygds- och storstadsproletariatet bildade det kristligt-demokratiska partiet olika massorganisationer, där vänsterinställningen mot den ursprungliga avsikten likväl snart kom att dominera. Regeringen Frei vidtog också vissa åtgärder för att underlätta uppkomsten av fackföreningar och kooperativa sammanslutningar på landsbygden. Det var otvivelaktigt legaliseringstendenser, som föll i god jord, men de kom endast i mycket ringa omfattning Freis parti till godo.

En ständigt skärpt polarisering mellan högern och vänstern, det nationella partiet och Unidad Popular pågick och ledde vid presidentvalet 1970 till stora valförluster för det kristligt-demokratiska partiet som, trots att det lanserat en vänsterradikal liberal på gränsen till socialism som presidentkandidat, Radomiro Tomic, gick kraftigt tillbaka och hamnade på tredje plats.

Mot varandra stod sålunda efter Allendes valseger två diametralt motsatta poler, Unidad Popular och nationalpartiet. Vid parlamentsvalet 1973 återvann de kristligt-sociala sin förhandsställning framför de nationella. Sedan svängde dock partiets majoritet och vandrade snabbt över till de sistnämndas politik istället för att gå åt vänster. Därmed förelåg förutsättningarna, eftersom de förenade borgerliga partierna inte på laglig väg kunde störta Allende, för en militärkupp, låt vara att många parlamentsledamöter, särskilt naturligtvis i det kristligt-demokratiska partiet, in i det sista var tveksamma och helt enkelt överrumplades av det brutala händelseförloppet.

En väsentlig kraftkälla för den under sommaren 1973 hastigt växande fascistiska reaktionen var det stöd reaktionärerna på många sätt, som redan antytts, erhöll av amerikanerna, med vilka särskilt Eduardo Frei underhöll diskreta förbindelser. Det var utan tvivel på grund av sina amerikanska kontakter Frei in i det sista vägrade att ingå en kompromiss med Allende. Den kristligt-sociala partiledaren avslöjade sig under klasskampens gång som en intrigant bourgeois,

redo att offra demokratin för att rädda den härskande klassens fortsatta herravälde. Hans tidigare demokratiska bedyranden var inget värda. I sista hand var han beredd att försvara den privilegierade samhällsordning han tillhörde med våld. När han gång på gång avvisade Allendes närmanden väntade han på generalerna och soldatesken. Därmed bekräftade han tyvärr den vitt utbredda misstanken hos arbetar- och löntagarklassen världen runt att bourgeoisien blott håller på demokratin, så länge den gynnar dess intressen.

Några tankeställare

Ultravänstern består i vårt land av små betydelselösa sekter närda av illa smält och missförstådd marxism med benägenhet att framkalla en ständig frasrevolutionär kolik. Men det är tyvärr inte allt. Det finns också en ultravänster-intelligentia, som varken saknar målmedvetenhet eller skärpa. Den är subjektivt radikal, men går objektivt reaktionens ärenden genom sina angrepp på det parti, som majoriteten av landets arbetare och löntagare valt att tillhöra, socialdemokratin. Denna ultravänster kan kanske få sig en tankeställare genom att följa utvecklingen i Chile.

Vad gjorde den chilenska ultravänstern? Den skrämde genom sin i och för sig begripliga och berättigade klasskamps- och hatpropaganda upp den medelklass, som det var dess uppgift att vinna som nödvändiga hjälptrupper. Den begick i kampens och maktens hetta det ena övergreppet efter det andra mot småföretagare och medelstora bönder och satte sig i revolutionär yra över de måttfulla reglerna i sitt eget program, Unidad Populares program. På det sättet undergrävde de själva respekten för lag och ordning och beredde väg för den putsch, vilken var det värsta, som kunde hända dem och det chilenska folket. Ultravänstern förväxlade massdemonstrationer och proklamationer, massmöten och knutna nävar, revolutionär retorik och massapplåder med verklig makt.

Allende gick under, därför att Chile inte var moget för socialism. Det socialistiska tänkandet hade inte bemäktigat sig mer än ett tunt skikt av samhället. Därför fick tillfälligt våld ersätta planmässig besinning och stormande känslor målmedvetna åtgärder. Sovjetrysslands, Kinas och Kubas exempel har visat, att revolution inte är någon magisk flygande matta, som med ens för oss till ett socialistiskt samhälle. Reell socialism förutsätter en upplysning och skolning hos breda samhällsskikt, så att de verkligen kan handla rationellt i eget namn och icke blott upphetsade av ett ledarskikt, vilket snart förvandlas till ett byråkratiskt härskarskikt. Därför ligger socialismen, som ännu icke i verklig mening genomförts någonstans i världen, långt framme i tiden. De nu framväxande nya teknokratiska samhällsbildningarna måste fullborda människans makt över naturen och samtidigt nödgas inse sin egen ofullkomlighet.

Marx skrev ett oförglömligt äreminne i *Neue Rheinische Zeitung* över de franska arbetarna i Paris, som stupade i juniupproret år 1848, men han insåg redan då, att en sådan oorganiserad aktion var dömd till undergång. På samma sätt, men med långt större skepsis betraktade han Pariskommunen 1871 och kommunardernas försök att, som han uttryckte det ”storma himlen”. Men han trodde inte, fastän han efteråt på ett storslaget sätt hyllade det, att försöket skulle lyckas.

Det ligger nära till hands att se vad som hänt i Chile i samma ljus. Man kan inte underlåta att beundra Allendes och det chilenska småfolkets storartade och heroiska kamp. I den ligger nog också en garanti för framtida seger. Men samtidigt skall det inte döljas, att objektiva iakttagare länge hade sina onda aningar beträffande den aktuella utgången av striden, varför den blodiga upplösningen inte helt kom som en överraskning.

Det kan inte hända här.

Så säger man. Men då bortser man från att fascismen, militär-och polisdiktaturen, är ett

internationellt fenomen, som har en tendens att framträda, när de privilegierade klasserna och kapitalismen på allvar känner sig hotade. Den enda motvikten är en sådan utveckling av den fredliga och förnuftiga demokratin, av folkets bildning och självständighet, att våldets blinda krafter mister sin suggestionskraft och förlorar sin styrka.

Inget land är dock isolerat och det är svårt att tänka sig, att en sann demokrati skulle kunna bestå som en ensam liten ö omgiven av stormpiskade fasciststaters vreda vågor. Därför utgör varje stat, som blir fascistisk, ett ökat hot mot världens demokratier.

Världsopinionens ögon

Det finns intellektuella som beklagar att den moderna civilisationen gjort människan likgiltig för grymhet och orättvisa. De erinrar om Voltaires kamp för den oskyldigt dömda Calas, om Zolas ingripande till förmån för Dreyfus och det uppseende denna affär väckte. Men de är offer för en felsyn. I dessa protester, som gällde fruktansvärda övergrepp mot enskilda, deltog endast en intellektuell elit, en bildad opinion, under det att i våra dagar världsopinionen har fått miljontals ögon. Det råder inget tvivel om att generalsjuntan i Chile känner sig ytterst pinsamt observerad.

På Dawsonön utanför södra Chile blåser en iskall vind. Fångarna bor i halvfärdiga baracker och halvsvälter. Där är Orlando Letelier, f d utrikesminister hos Allende, Daniel Vergara, f d statssekreterare i inrikesdepartementet, Carlos Jorquera, f d presschef i Unidad Popular och Luis Corvalán, det kommunistiska partiets generalsekreterare m fl.

En brasiliansk journalist, Antonio Alberto Prado, berättar i tidskriften Visad den 25 februari 1974 om ett besök han fått avlägga hos fångarna på den ödsliga Dawsonön. Han fann Letelier sysselsatt med att barka ett träd, som han skulle ha för att bygga en koja. Klädd i en sliten mössa och en gammal poncho och mitt i en ring av tigande, dystra militärer berättade Corvalán, att han ingalunda den 27 september 1973 frivilligt gett sig åt militären utan tillfångatagits. Han hade i 56 dagar hållits inspärrad i Santiagos militärhögskola, föremål för ständiga hotelser och chikaner från kadetternas sida.

Daniel Vergara omtalade, att man visserligen inte fysiskt torterat honom eller Salvador Allendes gamla medarbetare, men däremot förödmjukat dem på annat sätt. Sålunda hade de fått stå nakna under förhören.

Det enda fångarna begärde var att få veta, för vilka brott de anklagades och att bli dömda efter lag och rätt, men ingen erkände sig skyldig till några oegentligheter. Det är tydligt att deras mod och upprätta hållning gjorde ett starkt intryck på journalisten.

Från Dawsonöns köld, hunger och plåga beger vi oss till den förnämliga mottagning general Augusto Pinochet, generaljuntans chef, i början på mars 1974 gav journalisterna i veckotidningen Ercilla.

Man frågade honom om Plan Z, det kommunistuppror, vilket generaljuntan tidigare påstått sig ha förhindrat genom statskuppen. Generalens svar var ytterst osammanhängande.

— Vi visste lite, sa han, att det fanns vapen och att det förbereddes något. Men vi visste inte vad och när . . .

Samtidigt berättade han att militärputschen började förberedas redan vid ett generalstabssammanträde den 13 april 1972, sålunda 17 månader före den 11 september 1973.

General Pinochet berättade också, att han sett ”Guds hand” i det misslyckade angreppet på Monedapalatset den 29 juni, ty det hade fått honom att öka noggrannheten i sina förberedelser, bl

a att förbereda rörliga helikoptrar, som skulle kunna sättas in i gatustrider (*Le Monde* 15 mars 1974).

Hurudant är då läget i Chile sedan ”Guds hand” givit general Pinochet en fingervisning om, hur han skulle organisera blodbadet på sina landsmän?

Marcel Niedergang redogör utförligt i *Le Monde* den 16 mars 1974 härför.

— Chile, säger bittert en tidigare funktionär i Allendes regering, har på sex månader passerat från socialismens väntrum till kapitalismens bakgård.

Tiotusentals människor är arbetslösa och saknar alla utkomstmöjligheter, avskedade av politiska eller andra skäl. Beslutna att sopa bort alla spår av Unidad Popular har militären på det ekonomiska området uppträtt med samma brutalitet som den gav prov på, då den genom massmord sökte utrota ”den marxistiska kräfts-kadan”. Man har återinfört vad man kallar ”rätta priser”, blockerat lönerna och ökat fattigdomen i *poblaciones*, de torftiga förstäder, där de enkla arbetarna bor. Några siffror, framhåller Niedergang, ger besked om, hur svårigheterna vid det dagliga uppehållet ökat för den breda massan:

På sex månader har priset på ett kilo socker stigit från 12 escudos till 280, en liter olja från 36 escudos till 550. Minimilönen har av juntan fixerats till 18 000 escudos under år 1974.

Utgifterna för armén beräknas öka med 64,9 procent. De som får stå tillbaka är gruvarbetarna, stadsproletariatet, jordbruksarbetarna och den sociala omvårdnaden.

I gruvorna råder en järnhård disciplin upprätthållen med hjälp av bajonetterna. Så är det överallt. I hamnen San Antonio, berättar Niedergang, har en general satt upp ett plakat:

”Alla hamnarbetare, som anländer till arbetet efter 7,30 på morgonen kommer att skjutas.”

Ingen arbetare har vågat undersöka, om generalen skämtat eller inte.

Det råder ordning i Chile, skriver Niedergang ironiskt. Avenyerna och gräsmattorna är mera välskötta än i fjol. Providencia, de fina kvarteren, har återfått sitt småleende.

Vad beror det på?

Jordägarna har i stor utsträckning fått tillbaka sina egendomar, låt vara att de stora godsägarna är en smula besvikna, ty de hade hoppats, att generalerna skulle återställa status quo ante. Men så har inte riktigt skett, ty agrardekretet, som först antogs av Alessandris regering och sedan började praktiseras under Frei och Allende har inte satts ur kraft. Marcelle Auclairs tidigare påpekande av det groll militären hyser till jordaristokratin, de gamla, fina familjerna, och som tidigare refererats i hans minnesbild av Allende saknade tydligen inte helt grund.

Ett stort antal företag, som ställdes under statskontroll av Unidad Popular, har återgått till ägarna, dock inte alltid utan villkor. Det är framförallt storfinansen, det utländska kapitalet och de lokala industrierna, som gynnas av generaljuntan.

Här har bödlarna sina såta stallbröder.

Koppargruvorna skall förbli i nationens ägo, men finans- minister Fernando Leniz, tidigare administratör av den reaktionära tidningen *El Mercurio*, och hans medarbetare förhandlar om ett ”tillfredsställande” skadestånd åt de f d innehavarna, de amerikanska storbolagen. Militärerna öppnar i själva verket dörrarna på vid gavel för utländskt kapital. Det beviljas alla möjliga förmåner, bl a när det gäller att återföra kapital och intjänade vinster till hemlandet. Santiagos Centralbank har i början på mars utfärdat synnerligen liberala bestämmelser härvidlag.

Japanerna har varit de första att profitera av dessa dispositioner. Firmorna Ataka och Mitsubishi vill investera 55 miljoner dollar för att exploatera järnfyndigheterna vid Santa-Clara. De önskar också engagera sig för andra projekt, en aluminiumfabrik och en cellulosafabrik i trakten av Aysen.

I motsats till Allende har juntan heller inga svårigheter att få låna pengar. International Monetary Fund har skrivit ett synnerligen positivt utlåtande till medlemmarna i den s k Parisklubben, ett internationellt finanssyndikat, och själv erbjudit en kredit på 95 miljoner dollar. Privata nordamerikanska banker har beviljat kortfristiga lån på 150 miljoner dollar och Förenta staterna har deblockerat 50 miljoner dollar för inköp av säd och majs. Kanada, Brasilien och Argentina står till förfogande med kortfristiga krediter på totalt ca 300 miljoner dollar.

Av Allende nationaliserade företag som IBM, XEROS, TEXACO, INGERSOL och DOW CHEMICAL är hjärtligt välkomna att återigen öppna sina filialer. En tiggare kastade en gång föraktfullt en obol, en småslant, mot den romerske kejsaren Vespasianus. Kejsaren, känd för sin snålhet, böjde sig ner och tog vara på obolen. Pecunia non oleat, sa han, pengar luktar inte. Militären i Chile har samma inställning som den grove romerske knekten, som en slump gjort till härskare. Men generalerna i Chile kom inte till makten genom sluppen utan genom förräderi, förakt för lag och rätt och genom blodigt bistånd åt den internationella storfinansens maskinationer.

Samtidigt avfärdas påståendena om den ”osynliga ekonomiska blockad”, för vilken Allende och hans regim skulle varit utsatt, som totalt grundlösa, rena fantasierna och man har till och med lyckats hitta en professor, Paul E Sigmund vid det amerikanska Princetonuniversitetet, som låtsas tro det. Men vad betyder det? Folken världen runt genomskådar de olika krafter, som i Chile så grundligt dokumenterat sin hjärtlöshet, sin penninghunger och sin likgiltighet för de enkla människornas bästa.

Världsoinionens ögon är skarpa. Och de är många.